

Förord

Den 15 maj 1998 beslutade riksdagen om riktlinjer för en reformering av reglerna om ersättning vid varaktig medicinskt grundad arbetsförmåga (prop. 1997/98:111 Reformerad förtidspension m.m., SfU11). I propositionen beskrivs den planerade fortsatta beredningen av frågan om en reformering av hela beräkningssystemet för ersättning vid medicinskt grundad arbetsförmåga. Arbetet berör i huvudsak fyra delområden: nuvarande förtidspension, nuvarande sjukbidrag, stimulans till återgång i arbetslivet och ett i övrigt aktivt samt beräkning av sjukpenning, dvs sjukpenninggrundande inkomst (SGI).

Reglerna om förtidspension bör enligt propositionen utformas så att de stimulerar till återgång till arbetslivet och ett i övrigt aktivt liv.

Frågan har sin bakgrund i ett förslag som lämnades av Förtidspensionsutredningen i betänkandet Ohälsöförsäkringen – Trygghet och aktivitet (SOU 1997:166). Utredningen föreslog att dagens regler om indragning eller minskning av förtidspension vid förbättring av en försäkrads arbetsförmåga i princip skulle tas bort och ersättas med regler där förvärvsarbete eller annan aktivitet under tid med förtidspension inte skulle inverka på beslutet om förtidspension. För förtidspensionärer som uppbar inkomster av anställning skulle förtidspensionen, enligt utredningens förslag, reduceras med 80 procent av den arbetsinkomst som tjänas in med användande av arbetsförmåga som förutsatts inte föreligga vid beslutet om att bevilja förtidspension.

Betänkandet har remissbehandlats och regeringen föreslog i ovan nämnda proposition att reglerna om förtidspension skall utformas så att de stimulerar till återgång till arbetslivet och ett i övrigt aktivt liv och att rätten till fortsatt förtidspension skall prövas då den försäkrade regelbundet och under en längre tid uppvisat arbetsförmåga. Förtidspensionen skall påverkas av eventuella arbetsinkomster vid sidan av pensionen. Frågan har därefter varit föremål för fortsatt beredning i ett projekt inom Socialdepartementet.

I denna promemoria redovisas förslag om vilande förtidspension. Reglerna föreslås ge stor frihet för den förtidspensionerade att under ett år pröva att arbeta utan att rätten till förtidspension påverkas. Under

ytterligare två år därefter skall förtidspensionen kunna vara vilande när den försäkrade förvärvsarbetar.

Förslag om regler beträffande beräkning av sjukpenning och annan dagersättning samt kvalifikationsregler för SGI redovisas i en separat promemoria under våren 1999.

Förslag om ersättning vid varaktig arbetsförmåga – nuvarande förtidspension – samt det som skall ersätta dagens sjukbidrag kommer att redovisas i en senare promemoria.

Stockholm i april 1999

Kajsa Wikström
Projektledare

Innehåll

<i>Förord</i>	3
<i>Förkortningar</i>	7
<i>Sammanfattning</i>	9
<i>Författningsförslag</i>	13
<i>1 Inledning</i>	25
<i>2 Nuvarande regler</i>	27
<i>3 Allmänna överväganden</i>	31
<i>4 Förvärvsarbete och vilande förtidspension</i>	35
4.1 Rätten till vilande förtidspension.....	35
4.2 Helt eller delvis vilande förtidspension	41
4.3 Ansökan och beslut.....	43
4.4 Flera perioder med vilande förtidspension	45
<i>5 Prövning av fortsatt rätt till förtidspension</i>	49
<i>6 Arbetskadelivränta</i>	55
<i>7 Rätten till dagersättning</i>	59
7.1 Sjukpenning	59
7.2 Föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning och havandeskapspenning.....	61

8	<i>Bostadstillägg till pensionärer</i>	65
9	<i>Lagen om anställningsskydd</i>	67
10	<i>Studier under tid med förtidspension</i>	71
11	<i>Ikraftträdande och övergångsbestämmelser</i>	75
12	<i>Ekonomiska konsekvenser</i>	77
13	<i>Författningskommentar</i>	81
13.1	Förslaget till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring	81
13.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring	86
13.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (1994:308) om bostadstillägg till pensionärer	86

Förkortningar

AFL	Lag (1962:381) om allmän försäkring
BTP	Lag (1994:308) om bostadstillägg till pensionärer
dir.	Kommittédirektiv
Ds	Departementsserien
LAF	Lag (1976:380) om arbetsskadeförsäkring
LAS	Lag (1982:80) om anställningsskydd
prop.	Proposition
RFV	Riksförsäkringsverket
SFN	Socialförsäkringsnämnd
SfU	Socialförsäkringsutskottet
SJI	Sjukpenninggrundande inkomst
SjLL	Lag (1991:1047) om sjuklön
SOU	Statens offentliga utredningar

Sammanfattning

Socialförsäkringarna bör så långt som möjligt innehålla drivkrafter till arbete så att den enskilde stimuleras att arbeta istället för att uppbära försäkringsförmåner. Reglerna om förtidspension bör därför utformas så att de stimulerar till återgång till arbetslivet och ett i övrigt aktivt liv. Riksdagen har efter förslag av regeringen (prop. 1997/98:111, bet. 1997/98:SfU11, rskr. 237) godkänt riktlinjer för förändrade regler för att skapa en sådan stimulans.

I denna promemoria presenteras förslag till regler om förtidspension som är utformade så att de skall stimulera till återgång till arbetslivet och ett i övrigt aktivt liv.

En grundläggande förutsättning för att förtidspension skall beviljas är att alla möjligheter till försörjning genom eget arbete har uttömts. Det kan emellertid trots detta inträffa att förhållandena förändras efter en tid och att den försäkrade vill pröva att arbeta. Detta kan dock innebära att förtidspensionen påverkas och det kan därför upplevas som ett stort risktagande vilket kan göra att förtidspensionärer avstår från att arbeta eller i övrigt aktivera sig. Reglerna bör därför erbjuda ekonomisk trygghet medan den försäkrade prövar sig fram till ett lämpligt arbete. Arbetsgivarnas möjligheter att bereda en förtidspensionerad arbete är också avgörande och det är därför angeläget att inte alltför många olika särregleringar skapas för gruppen förtidspensionärer, eftersom enbart det faktum att det finns många olika regler för en arbetsgivare att känna till eventuellt skulle kunna innebära ett hinder för anställning.

Det förslag som lämnas nu innebär dels en möjlighet att under en kortare tid, högst 3 månader, få arbeta samtidigt som förtidspension betalas ut, dels en möjlighet till vilandeförklaring av förtidspensionen helt eller delvis under viss tid. Under en begränsad tid om ett år skall det vara möjligt att fritt få pröva arbetsförmågan i ett eller flera olika arbeten och i olika omfattning utan att rätten att återfå förtidspensionen i samma omfattning som tidigare påverkas. Därefter skall det enligt förslaget finnas möjlighet att under ytterligare två år få ha förtidspensionen vilande. Förslaget omfattar såväl den som har anställning

som den som arbetar i egen förvärvsverksamhet. Även sjukbidrag föreslås kunna förklaras vilande.

Huvuddragen i förslagen:

Den som uppburit förtidspension i minst ett år skall kunna få behålla förtidspensionen under högst tre månader under en tolv månadersperiod, samtidigt som han eller hon prövar att arbeta. Försäkrad som därefter fortsätter att arbeta skall kunna få förtidspensionen förklarad vilande till den del han eller hon arbetar och utnyttjar arbetsförmåga som förutsattes inte föreligga när pensionen beviljades. Under en tid om totalt tolv kalendermånader, skall den försäkrade kunna pröva att arbeta utan att rätten att få tillbaka pensionen går förlorad. Förtidspension som har förklarats vilande skall inte betalas ut för den tid som vilandeförklaringen avser. Pensionen skall kunna vara vilande helt, till tre fjärdedelar, halvt eller till en fjärdedel.

Efter de första tolv månaderna av förvärvsarbete skall den försäkrade kunna ha förtidspensionen vilande under ytterligare 24 kalendermånader. Under den tiden upphör inte det ursprungliga beslutet om rätt till pension. När den försäkrade under denna tid anmäler att han eller hon åter önskar få tillbaka pensionen skall det emellertid vara möjligt att efter prövning minska eller dra in pensionen om utredning visar att arbetsförmågan har förbättrats väsentligt. När beslutet om vilande förtidspension upphör efter eller under dessa 24 månader skall den fortsatta rätten till förtidspension alltid prövas.

Även arbetsskadeliivränta som är samordnad med förtidspensionen skall enligt förslaget kunna förklaras vilande när pension görs vilande på grund av förvärvsarbete.

Rätten till bostadstillägg föreslås inte gå förlorad under det första året med förvärvsarbete. Även den som har fått hela sin förtidspension förklarad vilande skall ha rätt att uppbära bostadstillägg när reglerna för inkomstberäkning medger det.

Enligt förslaget skall det vara möjligt att vid tillfällig sjukdom under tiden med vilande förtidspension uppbära sjuklön och sjukpenning grundad på det förvärvsarbete som utförs. Om den som har vilande förtidspension bedöms bli långvarigt sjukskriven föreslås dock försäkringskassan kunna upphäva beslutet om vilande förtidspension och betala ut pensionen istället. Enstaka dagar eller kortare perioder med föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning eller havandeskappenning bör också kunna betalas ut till den som har sin förtidspension vilande.

Den försäkrades uppgifter om det arbete han eller hon skall utföra skall vara vägledande för hur stor del av pensionen som skall förklaras vilande och beslutet om vilande förtidspension skall upphävas om den

försäkrade begär det. Försäkringskassan skall också i vissa fall ha möjlighet att upphäva beslutet om vilande förtidspension utan att den försäkrade begär det.

Samtidigt som det föreslås utökade möjligheter att förvärvsarbete för den som har förtidspension föreslås också ökade krav på den försäkrade att anmäla när han eller hon avser att börja förvärvsarbete eller att utöka tidigare arbete. Vid prövning av rätten till fortsatt förtidspension skall den som regelbundet och under en längre tid har uppvisat arbetsförmåga, som han eller hon antogs sakna när beslutet om förtidspension fattades, anses ha en väsentligt förbättrad arbetsförmåga om inte annat framkommer. Förtidspensionen skall då kunna minskas eller dras in. Möjligheten att ompröva rätten till förtidspension bör således finnas kvar om arbetsförmågan varaktigt återfås eller förbättras. Det finns annars risk för att systemets legitimitet går förlorad. Förvärvsarbete som utförs under det första året i enlighet med beslut om vilande förtidspension föreslås dock undantas från reglerna om minskning eller indragning av förtidspension för förvärvsarbete som beslutet omfattar.

Reglerna om rätt till vilande förtidspension föreslås träda i kraft den 1 januari 2000.

Författningsförslag

1. Förslag till ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

Häri genom föreskrivs i fråga om lagen (1962:381) om allmän försäkring¹

dels att 3 kap. 5 §, 16 kap. 7 och 8 §§ samt 18 kap. 17 § skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas sju nya paragrafer, 16 kap. 7 b och 14–19 §§ av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap. 5 §²

Den allmänna försäkringskassan skall i samband med inskrivning av en försäkrad besluta om den försäkrades tillhörighet till sjukpenningförsäkringen. I fråga om en försäkrad som avses i 1 § första stycket skall kassan samtidigt fastställa den försäkrades sjukpenninggrundande inkomst. Sådan fastställelse skall också ske för försäkrad som avses i 1 § andra stycket så snart anmälan om hans inkomstförhållanden gjorts hos kassan. Av beslutet skall framgå i vad mån den sjukpenninggrundande inkomsten är att hänföra till anställning eller till annat förvärvsarbete. Sjukpenningförsäkringen skall omprövas

a) när kassan fått kännedom om att den försäkrades inkomstförhållanden eller andra omständigheter har undergått ändring av betydelse för rätten till sjukpenning eller för sjukpenningens storlek,

b) när förtidspension eller särskild efterlevandepension enligt denna lag beviljas den försäkrade eller redan utgående sådan pension ändras med hänsyn till ändring i den försäkrades arbetsförmåga eller, vid särskild efterlevandepension, förmåga eller möjlighet att bereda sig inkomst genom arbete,

¹ Lagen omtryckt 1982:120.

² Senaste lydelse 1997:1227.

c) när delpension enligt särskild lag beviljas den försäkrade eller redan utgående sådan pension ändras med hänsyn till ändring i den försäkrades arbets- eller inkomstförhållanden, *samt*

d) när tjänstepension beviljas den försäkrade.

c) när delpension enligt särskild lag beviljas den försäkrade eller redan utgående sådan pension ändras med hänsyn till ändring i den försäkrades arbets- eller inkomstförhållanden,

d) när tjänstepension beviljas den försäkrade, *samt*

*e) när ett beslut om vilande-
förklaring av förtidspension enligt
16 kap. 16 eller 17 § upphör.*

Ändring som avses i första stycket skall gälla från och med den dag då anledningen till ändringen uppkommit. Den sjukpenninggrundande inkomst som ändrats enligt första stycket a får dock läggas till grund för ersättning tidigast från och med första dagen i den ersättningsperiod som inträffar i anslutning till att försäkringskassan fått kännedom om inkomständringen.

Under tid som anges under 1 – 6 får, om inte första stycket b, c eller d är tillämpligt, den fastställda sjukpenninggrundande inkomsten sänkas lägst till vad den skulle ha varit närmast dessförinnan om försäkringskassan då känt till samtliga förhållanden. Detta gäller tid då den försäkrade

1. bedriver studier, för vilka hon eller han uppbär studiehjälp, studiemedel eller särskilt vuxenstudiestöd enligt studiestödslagen (1973:349), studiestöd enligt lagen (1983:1030) om särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa, bidrag enligt förordningen (1995:938) om utbildningsbidrag för doktorander eller särskilt utbildningsbidrag,

2. genomgår vuxenutbildning för utvecklingsstörda (särvox) och uppbär timersättning för studierna,

3. är inskriven vid arbetsmarknadsinstitut eller genomgår arbetsmarknadsutbildning som beslutats av en arbetsmarknadsmyndighet,

4. är gravid och avbryter eller inskränker sitt förvärvsarbete tidigast sex månader före barnets födelse eller den beräknade tidpunkten härför,

5. är helt eller delvis ledig från förvärvsarbete för vård av barn, om den försäkrade är förälder till barnet eller likställs med förälder enligt 1 § föräldraledighetslagen (1995:584) och barnet inte har fyllt ett år. Motsvarande gäller vid adoption av barn som ej fyllt tio år eller vid mottagande av sådant barn i avsikt att adoptera det, om mindre än ett år har förflutit sedan den försäkrade fick barnet i sin vård,

6. fullgör tjänstgöring enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt.

För en försäkrad som avses i tredje stycket 1 eller 3 skall försäkringskassan, vid sjukdom under utbildningstiden, beräkna sjukpenningen på en sjukpenninggrundande inkomst som har fastställts på grundval av enbart den inkomst av eget arbete som den försäkrade kan antas få under denna tid. Om därvid den sjukpenninggrundande inkomsten helt eller delvis är att hänföra till anställning, skall årsarbets-tiden beräknas på grundval av enbart det antal arbetstimmar som den försäkrade kan antas ha i ifrågavarande förvärvsarbete under utbildningstiden.

För en försäkrad som får sådan behandling eller rehabilitering som avses i 7 b § eller 22 kap. 7 § och som under denna tid får livränta enligt lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring eller motsvarande ersättning enligt en annan författning skall försäkringskassan, vid sjukdom under den tid då livränta betalas ut, beräkna sjukpenningen på en sjukpenninggrundande inkomst som har fastställts på grundval av enbart den inkomst av eget arbete som den försäkrade kan antas få under denna tid.

För en försäkrad som avses i 10 c § första stycket 1 eller 2 skall dock under studieuppehåll mellan vår- och hösttermin, då den försäkrade inte uppbär studiesocial förmån som anges i tredje stycket 1, sjukpenningen beräknas på den sjukpenninggrundande inkomst som följer av första–tredje styckena, om sjukpenningen blir högre än sjukpenning beräknad på den sjukpenninggrundande inkomsten enligt fjärde stycket.

Fjärde stycket tillämpas även för försäkrad som avses i tredje stycket 6 när den försäkrade genomgår grundutbildning som är längre än 60 dagar.

16 kap.

7 §³

Om arbetsförmågan väsentligt förbättras för försäkrad som uppbär förtidspension, skall pensionen dras in eller minskas med hänsyn till förbättringen.

Om arbetsförmågan väsentligt förbättras för *en* försäkrad som uppbär förtidspension, skall pensionen dras in eller minskas med hänsyn till förbättringen. *En försäkrad som regelbundet och under en längre tid har uppvisat en arbetsförmåga som han eller hon antogs sakna när beslutet om förtidspension fattades skall därvid, om inte*

³ Senaste lydelse 1990:156.

annat framkommer, antas ha en väsentligt förbättrad arbetsförmåga.

Sådan pension som omfattas av ett beslut enligt 15 § eller som har vilandeförklarats enligt 16 § får inte dras in eller minskas på den grund att den försäkrade under den tid och i den omfattning som anges i beslutet genom förvärvsarbete har uppvisat en väsentligt förbättrad arbetsförmåga.

7 b §

En försäkrad som förvärvsarbetar med utnyttjande av en arbetsförmåga som han eller hon antogs sakna när beslutet om förtidspension fattades har inte rätt att uppbära förtidspension för samma tid och i den omfattning som förvärvsarbetet utförs. Detta gäller dock inte sådan förtidspension som omfattas av ett beslut enligt 15 §.

8 §⁴

Den som uppbär förtidspension enligt 7 kap. 1 § eller 13 kap. 1 § är skyldig att, om hans arbetsförmåga väsentligt förbättras, *utan oskäligt dröjsmål göra anmälan om det hos allmän försäkringskassa.* Motsvarande skall gälla den som uppbär efterlevandepension eller förmån enligt 9 kap., om förhållandena ändras så att rätten till pensionen eller

Den som uppbär förtidspension enligt 7 kap. 1 § eller 13 kap. 1 § är skyldig att *utan oskäligt dröjsmål anmäla till allmän försäkringskassa om han eller hon börjar förvärvsarbete, börjar förvärvsarbete i större omfattning än tidigare eller om hans eller hennes arbetsförmåga väsentligt förbättras utan att han eller hon börjar förvärvsarbete eller börjar för-*

⁴ Senaste lydelse 1990:156.

förmånen påverkas. Är den försäkrade omyndig, åvilar anmälningsskyldigheten förmyndaren. Om den försäkrade har en god man eller förvaltare enligt föräldrabalken, har denne motsvarande skyldighet att göra anmälan, om det kan anses ingå i uppdraget.

värvsarbete i större utsträckning än tidigare. Motsvarande skall gälla den som uppbär efterlevandepension eller förmån enligt 9 kap., om förhållandena ändras så att rätten till pensionen eller förmånen påverkas. Är den försäkrade omyndig, åvilar anmälningsskyldigheten förmyndaren. Om den försäkrade har en god man eller förvaltare enligt föräldrabalken, har denne motsvarande skyldighet att göra anmälan, om det kan anses ingå i uppdraget.

Underlåts anmälan som avses i första stycket utan giltigt skäl, får pensionen eller förmånen dras in för viss tid eller tills vidare.

14 §

Försäkringskassan får efter ansökan av den försäkrade besluta att dennes förtidspension i den omfattning som anges i 15 och 16 §§ skall betalas ut eller förklaras vilande under tid som den försäkrade förvärvat med utnyttjande av arbetsförmåga som han eller hon antogs sakna när beslutet om förtidspension fattades. Ett sådant beslut får endast fattas om den försäkrade under minst tolv månader omedelbart dessförinnan har uppburit förtidspension.

Förtidspension som har förklarats vilande betalas inte ut för den tid som vilandeförklaringen avser.

Vilandeförklaring får avse hel förtidspension eller en sådan del av pension som anges i 7 kap. 2 §. Vid bedömning av om-

fattningen av vilandeförklaringen skall beaktas omfattningen av det förvärvsarbete som den försäkrad avser att utföra.

15 §

Försäkringskassan får besluta att den försäkrade under en period om tolv månader får förvärvsarbete högst tre månader utan att utbetalningen av förtidspensionen minskas med hänsyn till förvärvsarbetet.

16 §

Försäkringskassan får förklara förtidspensionen vilande efter den tid som omfattas av ett beslut enligt 15 §. Om något beslut enligt 15 § inte har fattats får försäkringskassan i stället besluta att förtidspensionen skall förklaras vilande från och med den månad som anges i ansökan.

Förtidspensionen får vilandeförklaras enligt första stycket under högst tolv månader, dock längst till utgången av tolfte månaden från och med den första månad som beslutet, eller, om beslut enligt 15 § har meddelats det beslutet, omfattar.

17 §

För tid efter den period med vilande förtidspension som har bestämts enligt 16 § eller för tid efter utgången av tolfte månaden från och med den första månad som ett beslut enligt 15 §

omfattar får försäkringskassan, på ansökan av den försäkrade, förklara förtidspensionen vilande under högst 24 månader. Därvid skall bestämmelserna i 14 § andra och tredje styckena gälla.

18 §

Ett beslut om vilandeförklaring enligt 16 § eller 17 § skall upphävas om den försäkrade begär det. I de fall som närmare anges av regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Riksförsäkringsverket får försäkringskassan upphäva ett beslut om vilandeförklaring utan att den försäkrade har begärt det.

19 §

Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Riksförsäkringsverket får meddela närmare föreskrifter om tillämpningen av 14–18 §§.

18 kap.

17 §⁵

En socialförsäkringsnämnd skall avgöra ärenden om rätt till

1. förtidspension,
 2. särskild efterlevandepension,
 3. handikappersättning,
 4. vårdbidrag,
- dock inte såvitt avser förutsättningarna för rätt till pension enligt 5 kap.

Socialförsäkringsnämnden

En socialförsäkringsnämnd skall avgöra ärenden om rätt till

1. förtidspension,
 2. särskild efterlevandepension,
 3. handikappersättning,
 4. vårdbidrag,
- dock inte såvitt avser förutsättningarna för rätt till pension enligt 5 kap.

Socialförsäkringsnämnden

⁵ Senaste lydelse 1998:87.

skall även avgöra ärenden om rätt till förmåner enligt vad som föreskrivs i andra författningar.

Om ett ärende som avgjorts av en socialförsäkringsnämnd överklagas, skall nämnden företräda den allmänna försäkringskassan om försäkringskassan skall föra det allmännas talan i målet. Nämnden får bemyndiga en tjänsteman vid försäkringskassan att företräda nämnden vid domstol.

skall även avgöra ärenden *om vilandeförklaring av förtidspension enligt 16 kap. när samtidigt med pensionen utgetts sådan livränta som samordnats med pensionen enligt 6 kap. 1 § lagen (1976:380) om arbetskadeförsäkring. Socialförsäkringsnämnden skall dessutom avgöra ärenden om rätt till förmåner enligt vad som föreskrivs i andra författningar.*

Om ett ärende som avgjorts av en socialförsäkringsnämnd överklagas, skall nämnden företräda den allmänna försäkringskassan om försäkringskassan skall föra det allmännas talan i målet. Nämnden får bemyndiga en tjänsteman vid försäkringskassan att företräda nämnden vid domstol.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2000.

2. Förslag till lag om ändring i lagen (1976:380) om arbetskadeförsäkring

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 12 § lagen (1976:380) om arbetskadeförsäkring skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

12 §¹

Ett beslut om livränta skall omprövas, om ändring av betydelse har skett i de förhållanden som var avgörande för beslutet. Livränta för förfluten tid får dock inte minskas eller dras in.

Ett beslut om vilandeförklaring av förtidspension enligt 16 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring skall också omfatta sådan livränta som enligt 6 kap. 1 § första stycket denna lag samordnats med pensionen. För den tid under vilken en sådan vilandeförklaring gäller skall beslutas om livränta beräknad utifrån de förhållanden som råder under denna tid.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2000.

¹ Senaste lydelse 1993:331.

3. Förslag till lagen om ändring i lagen (1994:308) om bostadstillägg till pensionärer

Härigenom föreskrivs att 1 och 5 §§ lagen (1994:308) om bostadstillägg till pensionärer skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

Bostadstillägg enligt denna lag lämnas till den som är bosatt i Sverige samt uppbär

1. ålderspension, förtidspension, omställningspension, eller särskild efterlevandepension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring,

2. hustrutillägg enligt lagen (1994:309) om hustrutillägg i vissa fall då make uppbär folkpension,

3. änkepension med stöd av övergångsbestämmelserna till lagen (1988:881) om ändring i lagen om allmän försäkring, eller

4. pension enligt lagstiftningen i en stat som ingår i Europeiska unionen eller Europeiska ekonomiska samarbetsområdet,

Bostadstillägg lämnas också till den vars förtidspension har vilandeförklarats enligt 16 kap. 16 § lagen om allmän försäkring.

Bostadstillägg lämnas inte till pensionär som enbart uppbär ålderspension för tid före den månad han fyller 65 år.

Särskilt bostadstillägg kan lämnas enligt 7 § till pensionär som uppbär bostadstillägg enligt denna lag.

Särskilt bostadstillägg kan lämnas enligt 7 § till pensionär som uppbär bostadstillägg enligt denna lag. *Särskilt bostadstillägg lämnas dock inte till den vars förtidspension helt har vilandeförklarats enligt 16 kap.16 § lagen om allmän försäkring.*

¹ Senaste lydelse 1995:1486.

5 §²

Storleken av bostadstillägg som lämnas är beroende av pensionärens årsinkomst. Med årsinkomst avses i denna lag den inkomst, för år räknat, som någon kan antas komma att erhålla under den närmaste tiden.

Som årsinkomst räknas inte

1. allmän barnbidrag,
2. folkpension,
3. tilläggspension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring till den del pensionen föranlett minskning av pensionstillskott enligt 3 § lagen (1969:205) om pensionstillskott eller av barntillägg enligt 9 kap. 1 § sista stycket lagen om allmän försäkring i detta lagrumms lydelse vid utgången av år 1989,
4. livränta som avses i 17 kap. 2 § lagen om allmän försäkring i vad den enligt samma lagrum avdragits från pension eller understöd som någon på grund av släktskap eller svägerlag kan vara föranledd att utge,
5. vuxenstudiebidrag enligt studiestödslagen (1973:349) eller lagen (1983:1030) om särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa,
6. studiehjälp och studiemedel enligt studiestödslagen,

7. för den vars förtidspension är förklarad helt vilande enligt 16 kap. 16 § lagen om allmän försäkring, ett belopp som motsvarar ett för den försäkrade beräknat belopp av hel folkpension i form av förtidspension enligt lagen om allmän försäkring och pensionstillskott till förtidspension enligt lagen (1969:205) om pensionstillskott,

8. socialbidrag,
9. bostadsbidrag enligt lagen (1993:737) om bostadsbidrag,
10. familjebidrag enligt familjebidragsförordningen (1991:1492),
12. ersättning som avses i lagen (1971:118) om skattefrihet för ersättning till neurosedynskadade.

Som årsinkomst skall inte heller räknas inkomst som är avsedd att vara en kostnadsersättning.

Avdrag från årsinkomsten får göras på sådant sätt som anges i 33 § 1 mom. kommunalskattelagen för kostnader som hänför sig till intäkt av tjänst i den mån sådan inkomst ingår i årsinkomsten samt för under-

² Senaste lydelse 1997:1313.

hållsbidrag till före detta make i den utsträckning som anges i 46 § samma lag.

För den som uppbär partiell förtidspension skall vid inkomstberäkningen bortses från ett belopp som motsvarar skillnaden mellan

a) ett för den försäkrade beräknat belopp av hel förtidspension jämte däremot svarande pensionstillskott, beloppet i förekommande fall beräknat med beaktande av bestämmelserna i 17 kap. 2 § lagen om allmän försäkring och

b) den utgående förtidspensionen jämte pensionstillskott.

Värdet av naturaförmåner skall uppskattas efter regler som fastställs av regeringen.

Avkastning av förmögenhet skall anses utgöra fem procent av förmögensvärdet för år räknat. Vid beräkning av förmögensvärdets avkastning skall dock denna höjas med tio procent av det belopp, varmed förmögenheten överstiger för den som är gift sextiotusen kronor, och för annan sjuttiofemtusen kronor. Vid beräkning av förmögenhet skall värdet av sådan privatbostadsfastighet eller privatbostad som avses i 5 § kommunalskattelagen och som utgör pensionärens permanentbostad inte beaktas. För pensionär som har sin bostad i särskild boendeform skall detsamma gälla i fråga om värdet av privatbostadsfastighet eller privatbostad som utgör permanentbostad för pensionärens make.

I fråga om makar skall årsinkomsten för envar av dem beräknas utgöra hälften av deras sammanlagda årsinkomst. Vid tillämpning av sjunde stycket skall i sådant fall värdet av förmögenhet beräknas utgöra hälften av deras sammanlagda förmögenhet.

Årsinkomsten avrundas för envar pensionsberättigad till närmast hela tiotal kronor.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2000.

1 Inledning

Socialförsäkringarna bör så långt som möjligt innehålla drivkrafter till arbete så att den enskilde stimuleras att arbeta framför att uppbära försäkringsförmåner. Reglerna om förtidspension bör därför utformas så att de stimulerar till återgång till arbetslivet och ett i övrigt aktivt liv. Riksdagen har efter förslag av regeringen (prop. 1997/98:111, bet. 1997/98:SfU11, rskr. 237) godkänt riktlinjer för förändrade regler för att skapa en sådan stimulans.

Frågan har sin bakgrund i att regeringen i januari 1997 beslutade om direktiv som gav en särskild utredare uppdraget att utforma ett nytt system för ersättning vid långvarigt nedsatt arbetsförmåga (dir. 1997:9). Som särskild utredare förordnades generaldirektören Anna Hedborg. Utredningen – Förtidspensionsutredningen – lämnade i november 1997 betänkandena Ohälsförsäkringen Trygghet och aktivitet (SOU 1997:166) och Ohälsförsäkringen Övergångsbestämmelser (SOU 1997:189). Förslagen har remissbehandlats.

Uppdraget, enligt ovan redovisade proposition, har varit att lämna förslag som innebär att reglerna om förtidspension stimulerar till återgång till arbetslivet. Reglerna bör utformas så att de tydligare än i dag ger utrymme för och uppmuntrar till att pröva på att återvända till arbetslivet och att i övrigt leva ett aktivt liv. Samtidigt bör möjligheterna till omprövning av rätten till förtidspension finnas kvar.

Mot denna bakgrund föreslås i denna promemoria att reglerna om rätten till förtidspension ändras så att den som har förtidspension ges möjlighet att under viss tid arbeta utan att rätten till förtidspension upphör. Reglerna föreslås medge stor frihet för den förtidspensionerade att under ett första år pröva olika arbeten utan att försäkringskassan omprövar rätten till förtidspension. Viss prövning föreslås ske under de därpå följande två åren om arbetet upphör och den försäkrade önskar få pensionen tillbaka.

Förslaget berör de nu ca 417 000 personer som uppbär förtidspension (ca 232 000 kvinnor och ca 185 000 män). Förslaget bedöms vara neutralt sett ur ett könsperspektiv.

2 Nuvarande regler

För rätt till förtidspension krävs enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL) att den försäkrades arbetsförmåga på grund av sjukdom eller annan nedsättning av den fysiska eller psykiska prestationsförmågan är nedsatt med minst en fjärdedel och att nedsättningen kan anses varaktig. Kan nedsättningen inte anses varaktig men kan antas bli bestående under avsevärd tid har den försäkrade rätt till sjukbidrag. Om arbetsförmågan är helt eller i det närmaste helt nedsatt erhåller den försäkrade hel förtidspension/sjukbidrag. En försäkrad vars arbetsförmåga inte är nedsatt i sådan grad, men är nedsatt med minst tre fjärdedelar, erhåller tre fjärdedels förtidspension. Är den försäkrades arbetsförmåga nedsatt i mindre grad, men med minst hälften, utges halv förtidspension. I övriga fall utges en fjärdedels förtidspension.

I sina allmänna råd rekommenderar Riksförsäkringsverket (RFV) att sjukbidrag beviljas om det kan bedömas att arbetsförmågan är nedsatt ett år framåt men inte varaktigt och att en arbetslivsinriktad rehabilitering inte är aktuell inom den närmaste tiden. Den omständigheten att medicinsk behandling eller medicinsk rehabilitering pågår, eller kan komma att behövas, utgör inte hinder för sjukbidrag. Förtidspension bör beviljas när ett mera definitivt medicinskt tillstånd har inträtt samt arbetslivsinriktade åtgärder inte bedöms bli aktuella.¹

Vid bedömningen av arbetsförmågans nedsättning skall, enligt AFL, beaktas den försäkrades förmåga att försörja sig själv genom sådant förvärvsarbete som är normalt förekommande på arbetsmarknaden eller genom annat lämpligt arbete som är tillgängligt för den försäkrade. Bedömningen av arbetsförmågans nedsättning skall göras i förhållande till ett heltidsarbete. Bedömningen skall vidare göras efter samma grunder, oavsett arten av den föreliggande nedsättningen av prestationsförmågan. Med inkomst av arbete likställs i skälighetsomfattning värdet av hushållsarbete i hemmet. Om det finns särskilda skäl för det får vid bedömningen av arbetsförmågans nedsättning beaktas den försäk-

¹ RFV rekommenderar, Allmänna råd 1998:16, Förtidspension enligt lagen om allmän försäkring (AFL). Bedömning av rätt till förtidspension/sjukbidrag

rades ålder samt den försäkrades bosättningsförhållanden, utbildning, tidigare verksamhet och andra liknande omständigheter.

I förarbetena till den aktuella lagstiftningen sägs att grundläggande i fråga om arbetsförmågebegreppet är att var och en som bedöms kunna klara av att försörja sig själv genom något sådant förvärvsarbete som normalt förekommer på arbetsmarknaden skall anses ha full arbetsförmåga. Rätt till ersättning från försäkringen föreligger då inte. Bedömningen avser förmågan att utföra arbete. Kan den försäkrade inte få ett arbete är han eller hon att anse som arbetslös. Det innebär att den försäkrades bibehållna arbetsförmåga inte enbart skall bedömas i förhållande till de arbeten som finns direkt tillgängliga. Andra arbeten än sådana normalt förekommande på arbetsmarknaden skall däremot bara beaktas om de finns faktiskt tillgängliga för den försäkrade (prop. 1996/97:28, s.18 och 27).

Efterkontroll och utredning

Den 1 oktober 1995 infördes nya regler i AFL i avsikt att förtydliga regelsystemet samt förbättra beslutsunderlaget vid beslut om förtidspension och sjukpenning. En bestämmelse infördes då som angav att försäkringskassan, i samband med beslut om förtidspension, skall bedöma om förnyad utredning av arbetsförmågan skall göras efter viss tid. RFV rekommenderar i sina allmänna råd att det framgår av beslutsmeddelande om försäkringskassan, i samband med beslutet om förtidspension, har bedömt att förnyad utredning av arbetsförmågan skall göras efter en viss tid. Försäkringskassan kan också, enligt 7 kap. 3 b § AFL, under tid som pension utges när det anses nödvändigt för att bedöma om rätt till förtidspension föreligger, begära att den försäkrade genomgår undersökning av viss läkare eller genomgår annan utredning såsom arbetsprovning eller arbetsträning för bedömning av den försäkrades medicinska tillstånd, arbetsförmågan och behovet av och möjligheterna till rehabilitering.

Nedsättning/indragning av förtidspension

I 16 kap. 7 § AFL sägs att om arbetsförmågan väsentligt förbättrats för försäkrad som uppbär förtidspension skall pensionen dras in eller minskas med hänsyn till förbättringen.

Den som uppbär förtidspension är enligt 16 kap. 8 § AFL skyldig att, om hans arbetsförmåga väsentligt förbättrats, utan oskäligt dröjsmål göra anmälan om detta till försäkringskassan. Om den försäkrade utan

giltigt skäl underlåter att göra anmälan får pensionen dras in för viss tid eller tills vidare.

Om en försäkrad vägrar att, utan giltig anledning, genomgå sådan behandling, utredning eller rehabilitering som föreskrivs i AFL, får förtidspension helt eller tills vidare förvägras honom under förutsättning att han har erinrats om denna påföljd. Om någon som är berättigad till ersättning enligt AFL underlåter att lämna uppgifter eller vägrar att ta emot besök, i enlighet med vad som anges i AFL, får ersättningen dras in eller sättas ned om omständigheterna motiverar det (20 kap. 3 § AFL).

Vad gäller omprövning av livränta enligt lagen om arbetsskadeförsäkring (LAF) sägs i 4 kap. 12 § att ett beslut om livränta skall omprövas, om ändring av betydelse har skett i de förhållanden som var avgörande för beslutet. Livräntan för förfluten tid får dock inte minskas eller dras in.

Förenklat ansökningsförfarande, s.k. vilande förtidspension

Enligt Kungörelse (1962:394) med vissa bestämmelser rörande ansökan om pension enligt lagen om allmän försäkring, m.m., finns möjlighet för den som börjar förvärvsarbete och får sin förtidspension/sjukbidrag indragen eller minskad att efter ett förenklat ansökningsförfarande inom fem år återfå pensionen, s.k. vilande förtidspension. Syftet är att stimulera personer med förtidspension/sjukbidrag att göra arbetsförsök som ett led i rehabiliteringen. Reglerna har funnits sedan 1970-talets början och ändrades år 1990 från två till fem år, tidigare (från 1982) hade tidsgränsen varit två år (dessförinnan tre år). När reglerna infördes var det i syfte att underlätta för äldre personer med förtidspension att komma ut i arbetslivet. När reglerna ändrades år 1982 var syftet att stimulera främst unga arbetshandikappade.

Reglerna om s.k. vilande förtidspension innebär att den som fått sin förtidspension/sjukbidrag indragen på grund av att han eller hon börjat förvärvsarbete kan göra ansökan om att förmånen åter skall ges ut utan att nytt läkarutlåtande lämnas in. Detta kan ske under förutsättning att

- ansökan görs inom fem år fr.o.m. den månad som pensionen drogs in eller minskades,
- det förvärvsarbete som beslutet om indragning eller minskning grundades på har upphört och
- ansökan avser förmån av högst motsvarande grad och beräknad på grundval av samma pensionspoängtal som gällde för den pension som den försäkrade uppbar vid tidpunkten för indragningen eller minskningen.

I praktiken innebär reglerna om s.k. vilande förtidspension att beslut om att få ha pensionen vilande inte fattas av försäkringskassan i samband med indragningen eller minskningen. Att en person har haft vilande pension visar sig först då han eller hon, efter förenklat ansökningsförfarande och försäkringskassans prövning om förutsättningarna för rätt till förtidspension är uppfyllda, återfår förtidspensionen.

3 Allmänna överväganden

I propositionen Reformerad förtidspension, m.m. (prop. 1997/98:111) konstaterar regeringen att dagens regler i vissa fall kan medföra att förtidspensionärer avstår från att arbeta eller i övrigt aktivera sig, eller i vart fall från att öppna upp för sådan aktivitet, för att inte riskera omprövning av rätten till pension. Regeringen menar också att det framgår att det finns stor osäkerhet om i vilken omfattning förtidspensionärer kan delta i exempelvis ideellt och politiskt arbete utan att det påverkar förtidspensionen. Att inte människor så långt det är möjligt vågar ta tillvara en eventuell arbetsförmåga strider mot strävandena att stärka arbetslinjen. Det ligger ett stort värde i att förtidspensionerade kan engagera sig i ideellt och politiskt arbete trots en nedsatt arbetsförmåga. Reglerna om förtidspension bör därför utformas så att de stimulerar till återgång till arbetslivet och ett i övrigt aktivt liv.

Efter förslag i ovan nämnda proposition har reglerna den 1 januari 1999 ändrats så att möjligheterna ökat för den som uppbär hel förtidspension att samtidigt utföra visst arbete, ha uppdrag etc. genom att begreppet "helt nedsatt arbetsförmåga" bytts till "helt eller i det närmaste helt nedsatt arbetsförmåga". I propositionen sägs att, även om det i ett enskilt fall anses möjligt att fastställa att en individ har en återstående arbetsförmåga av mycket liten omfattning, måste då också beaktas vilka de reella möjligheterna är att utföra förvärsarbete med utnyttjande av en sådan marginell arbetsförmåga. Genom att det formella kravet för rätt till hel förtidspension, är att arbetsförmågan är helt eller i det närmaste helt nedsatt, finns det numera en möjlighet att utnyttja en liten återstående arbetsförmåga i t.ex. ideellt eller politiskt arbete utan att rätten till hel förtidspension ifrågasätts.

I sina allmänna råd har RFV rekommenderat att försäkringskassan vid sin helhetsbedömningen av om den försäkrade trots viss begränsad arbetsförmåga är berättigad till hel förmån beaktar följande. För arbetstiden bör utgångspunkten vara ett heltidsarbete i den sysselsättning, det uppdrag eller det förvärsarbete den försäkrade kan utföra. Arbetstiden bör inte överstiga cirka en åttondel av den normala arbetstiden. Arbetsinkomst som inte överstiger cirka en åttondel av den normala inkomsten vid arbete på heltid i den sysselsättning, det uppdrag eller det

förvärvsarbete den försäkrade kan utföra bör i regel inte påverka rätten till hel förmån.

RFV rekommenderar också att försäkringskassan vid bedömning av arbetsförmågan bortser från aktiviteter som kan jämföras med sådana fritidsaktiviteter som en yrkesverksam person i normalfallet utför på sin fritid. Deltagande i sådant föreningsliv eller kursverksamhet m.m. som motsvarar vad en yrkesverksam person vanligen utför på sin fritid bör därför inte beaktas vid bedömning av arbetsförmågan. Rätten till pension påverkas däremot av om den försäkrades aktiviteter motsvarar sådana arbetsinsatser som vanligen utförs av förvärvsarbetande.

Genom ovanstående regeländring har många av de situationer när reglerna kunde verka hämmande på den försäkrades vilja att aktivera sig i mindre omfattande arbete eller uppdrag fått sin lösning.

En grundläggande förutsättning för att förtidspension skall beviljas är att alla möjligheter till försörjning genom eget arbete har uttömts. Utgångspunkten är att stimulans till återgång i arbete och rehabilitering skall sättas in så tidigt som möjligt vid en sjukskrivning. Den som har förutsättningar för det bör finna en möjlighet att fortsätta att försörja sig genom arbete eller få hjälp med det. Först därefter blir det aktuellt att pröva rätten till förtidspension. Med de strängare reglerna för bedömning av förtidspension som gäller sedan en tid tillbaka bör det bli ytterst få förtidspensionärer som har arbetsförmåga utöver vad som ryms inom en åttondel, enligt vad som ovan beskrivs, vid tidpunkten när pension beviljas. Efter en tid kan emellertid förhållandena ha förändrats. För att en försäkrad som uppbär förtidspension skall gå ut i arbetslivet igen krävs att en möjlighet till lämpligt arbete yppar sig. Det krävs också att den försäkrade skall våga ta chansen, även om det inte är helt säkert att den arbetsförmåga han eller hon anser sig ha håller för arbetslivets krav på litet längre sikt. Försäkringens regler bör därför utformas så att försäkringen på bästa sätt stimulerar och stödjer dem som har förtidspension att våga ta arbete eller att i vart fall våga pröva sin förmåga. Reglerna bör erbjuda ekonomisk trygghet medan den försäkrade prövar sig fram till ett lämpligt arbete. Arbetsgivarnas möjligheter att bereda en förtidspensionerad arbete är också avgörande och det är därför angeläget att inte alltför många olika särregleringar skapas för gruppen förtidspensionärer, eftersom enbart det faktum att det finns många olika regler för en arbetsgivare att känna till kan innebära ett hinder för anställning.

Det förslag som lämnas nu innebär dels en möjlighet att under en kortare tid få arbeta samtidigt som förtidspension betalas ut, dels en möjlighet till vilandeförklaring av förtidspensionen helt eller delvis under viss tid. Förslaget omfattar såväl den som har anställning som den som arbetar i egen förvärvsverksamhet. Under en begränsad tid om ett år

skall det vara möjligt att fritt få pröva arbetsförmågan i ett eller flera olika arbeten och i olika omfattning utan att rätten att återfå förtidspensionen i samma omfattning som tidigare påverkas. Därefter finns möjlighet att under ytterligare två år få ha förtidspension vilande.

Flera av de remissinstanser som yttrat sig över förtidspensionsutredningens förslag är positiva till att under vissa förutsättningar låta dem som har förtidspension arbeta, utan att pensionen dras in. Dessa remissinstanser anser dock att möjligheten att ompröva rätten till förtidspension bör finnas kvar om arbetsförmågan varaktigt återfås eller förbättras. Det finns annars risk för att systemets legitimitet går förlorad.

4 Förvärvsarbete och vilande förtidspension

4.1 Rätten till vilande förtidspension

Förslag: Den som uppburit förtidspension i minst ett år och anmäler till försäkringskassan att han eller hon avser att börja förvärvsarbete skall, efter ansökan, kunna få behålla förtidspensionen under högst tre månader under en tolv månadersperiod, samtidigt som han eller hon prövar att arbeta. Försäkrad som därefter fortsätter att arbeta skall kunna få förtidspensionen förklarad vilande till den del han eller hon arbetar och utnyttjar arbetsförmåga som antogs saknas när pensionen beviljades. Under en tid om totalt tolv kalendermånader, kan den försäkrade pröva att arbeta utan att förlora rätten att få tillbaka pensionen. Förtidspension som har förklarats vilande skall inte betalas ut till den del den förklarats vilande för den tid som vilandeförklaringen avser. Pensionen skall kunna vara vilande helt, till tre fjärdedelar, halvt eller till en fjärdedel.

Efter de första tolv månaderna av förvärvsarbete skall den försäkrade kunna ha förtidspensionen vilande under ytterligare 24 kalendermånader. Under den tiden upphör inte det ursprungliga beslutet om rätt till pension. När den försäkrade under denna tid anmäler att han eller hon åter önskar få pensionen utbetalad helt eller delvis skall det emellertid vara möjligt att efter prövning minska eller dra in pensionen i de fall utredning visar att den försäkrades arbetsförmåga väsentligt har förbättrats. Prövning av den fortsatta rätten till förtidspension skall också göras när beslutet om vilande förtidspension upphör.

Den som uppbär sjukbidrag skall kunna ha sjukbidraget vilande efter det första året med sjukbidrag under tid som återstår av den beviljade tiden för sjukbidraget.

Förtidspensionsutredningens förslag: Utredningen föreslår att när förtidspension beviljats skall inte rätten till pensionen påverkas av att

den försäkrade visar att han har arbetsförmåga. Förutsatt att den försäkrade anmäler att han arbetar och uppger den beräknade inkomsten av arbetet får han behålla rätten till förtidspension under obegränsad tid. Försäkringskassan reducerar förtidspensionen med 80 procent av den beräknade arbetsinkomsten, när den försäkrade använder arbetsförmåga som förutsattes inte föreligga när förtidspensionen beviljades. En förtidspensionär som avser att påbörja en näringsverksamhet skall kunna ansöka om och erhålla ett beslut om vilandeförklaring av förtidspension helt eller delvis motsvarande nivåerna tre fjärdedels, halv och en fjärdedels förtidspension.

För den som arbetar i en anställning skall försäkringskassan fatta ett preliminärt beslut om att löpande reducera pensionen vid kommande utbetalningar. Skattemyndigheten skall under taxeringsförfarandet slutligt fastställa reduktionen av förtidspensionen på grundval av inkomstuppgifterna i självdeklarationen samt uppgifter från försäkringskassan om vilka personer som uppbär förtidspension och vilket belopp den oreducerade pensionen uppgår till. Vid ändring av taxering skall ett nytt beslut om reduktion av förtidspension meddelas av skattemyndigheten.

Skyldighet att redovisa inkomster skall föreligga även för den som är bosatt utomlands.

Indragning eller minskning av förtidspension med hänsyn till arbetsförmåga som förutsattes inte föreligga när förtidspensionen beviljades skall endast kunna ske under vissa förutsättningar såsom t.ex. vid svartjobb, bedrivande av näringsverksamhet, långvariga studier eller avsevärd förbättring av arbetsförmågan till följd av medicinska genombrott.

Remissinstanserna: Flera av remissinstanserna menar att utredningens förslag medför onödigt komplicerade regler om reduktion av pensionen på grund av förvärvsinkomster. Enligt *Kammarrättens* mening förefaller den modell utredningen föreslår med vilandeförklaring av pensionen för förtidspensionärer som avser att påbörja en näringsverksamhet avgjort mycket enklare och därmed mer tilltalande än systemet med att reducera pensionen. Härigenom skulle anställda och egenföretagare också komma att behandlas lika. Även *Riksförsäkringsverket* framför alternativet med vilande förtidspension. *Landstingsförbundet* föreslår vilande förtidspension under t.ex. ett år.

Skälen för förslaget: Förslaget om vilande förtidspension för alla som uppbär förtidspension skiljer sig från utredningens förslag om avräkningsmodell för dem som har anställning. Strävan har varit att finna ett system som gör att den som har förtidspension vågar pröva att gå ut i arbetslivet, samtidigt som systemets legitimitet inte urholkas. Det bör vara ett system som är lätt för den enskilde att förstå och att kunna se konsekvenserna av. Ett viktigt skäl för att inte välja en

avräkningsmodell är att den som prövat att arbeta kan bli återbetalningsskyldig vid avstämning mot taxerad inkomst året efter. Det kan vara svårt att exakt förutse inkomstens storlek så att rätt belopp avräknas. Det finns därför en risk att det blir fråga om återkrav i en situation när arbetet avslutats och den försäkrade endast har förtidspension som försörjning.

En viktig aspekt som framkommit i remissinstansernas synpunkter är att reglerna som tillåter den som har förtidspension att arbeta inte får upplevas som stötande och undergräva legitimiteten för försäkringen.

Ett system med vilande förtidspension bedöms kunna ge den försäkrade stimulans till att börja arbeta, eftersom det under lång tid kan ske utan att pensionen påverkas. Den försäkrade riskerar således inte att stå utan försörjning efter arbetsförsöket. Det är också ett system som är relativt enkelt att administrera och som harmonierar med reglerna för förtidspensionen i övrigt, liksom med andra regler i socialförsäkringen. Det är också en fördel att vilande förtidspension kan användas av alla som uppbär förtidspension och vill börja arbeta. När det gäller avräkningsmodellen bedömde utredningen att en sådan var alltför svår att tillämpa på den som har annan förvärvsform än anställning och en vilandemodell blev därför nödvändig att ha parallellt för andra än anställda.

Förslaget innebär att när någon som har uppburit förtidspension i minst ett år anmäler till försäkringskassan att han eller hon avser att börja förvärvsarbete, skall kassan kunna besluta att den försäkrade får behålla förtidspensionen samtidigt som han eller hon förvärvsarbetar under en tid av högst tre månader. Om arbetet fungerar och den försäkrade avser att fortsätta att arbeta föreslås att pensionen görs vilande under de följande nio månaderna, eller den tid som återstår av tolv kalendermånader. Den försäkrade har då stora möjligheter att pröva vad han eller hon i längden förmår, samtidigt som rätten att få tillbaka pensionen när han eller hon begär det finns. Efter dessa första tolv månader får den försäkrade i ytterligare 24 kalendermånader ha pensionen vilande, men prövning sker då av den fortsatta rätten till förtidspension om den försäkrade begär att få pensionen tillbaka.

När en ansökan om förtidspension prövas görs en bedömning av om den försäkrades arbetsförmåga är nedsatt varaktigt eller för avsevärd tid. Beslutet om förtidspension eller sjukbidrag innebär att den försäkrade har bedömts ha sin arbetsförmåga nedsatt i minst ett år framåt. Av detta följer att det inte bör vara aktuellt att pröva någon arbetsförmåga inom systemet med vilande förtidspension under det första året som den försäkrade uppbär pension. Om arbetsförmågan däremot förbättras efter denna tid och den försäkrade önskar pröva att arbeta bör han eller hon kunna få behålla pensionen en kortare tid och pröva om och i

vilken omfattning han eller hon klarar att arbeta. En lämplig prövo-period bedöms vara högst tre månader. Om försöket avbryts och flera försök görs, bör den försäkrade kunna få behålla pensionen samtidigt med att arbete utförs under högst tre månader under en period om tolv månader. Försäkringskassan bör under tiden som den försäkrade arbetar följa upp hur arbetet eller arbetsförsöket utfaller.

Även den som har sjukbidrag bör kunna börja förvärvsarbete under tiden med sjukbidrag. Det bör vara möjligt att behålla sjukbidraget under högst tre månader under en tolv månadersperiod medan den försäkrade arbetar på samma sätt som gäller vid förtidspension. Efter det första året med sjukbidrag, och under den tid som återstår av den beviljade tiden för sjukbidraget, bör möjlighet till vilandeförklaring finnas. För den som uppbär sjukbidrag bör det vara värdefullt att få möjlighet att pröva arbete för att övergången till arbete, när tiden för sjukbidrag löper ut, skall kunna ske på ett smidigt sätt. Den som uppbär sjukbidrag har i många fall sin anställning kvar och kan därför ha möjlighet att pröva arbete hos sin arbetsgivare igen.

För att någon som uppbär förtidspension skall kunna komma ut i arbetslivet igen kan olika arbetsmarknadsåtgärder bli aktuella som ett led i rehabiliteringen. Sådana åtgärder bör även fortsättningsvis diskuteras och planeras tillsammans med försäkringskassan. Enligt nuvarande regler gäller att utbildningsbidrag, som den försäkrade får under tiden för åtgärderna, samordnas med förtidspensionen. Så länge åtgärderna pågår torde det inte bli fråga om vilande förtidspension utan först när den försäkrade efter dessa påbörjar ett förvärvsarbete.

Sjukpenning föreslås kunna betalas ut på vanligt sätt på den del den försäkrade arbetar och har förtidspension vilande. Även föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning och havandeskapspenning skall kunna betalas ut under tiden med vilande förtidspension. Inkomsterna av arbetet kommer att grunda rätt till ålderspension och avgift för ålderspension samt sociala avgifter skall därför också betalas på dessa inkomster.

Första året med vilande förtidspension

Om en försäkrad under en period om högst tre månader har prövat att arbeta utan att ersättningen i form av förtidspension reducerats och avser att fortsätta att arbeta, föreslås att det skall finnas möjlighet att få pensionen vilandeförklarad. Pensionen skall beslutas vara vilande under resterande delen av det första året, dvs. i normalfallet nio månader, motsvarande den del den försäkrade arbetar och utnyttjar den arbetsförmåga som inte bedömdes finnas när förtidspension beviljades. Pen-

sionen kan vara vilande helt, till tre fjärdedelar, halvt eller till en fjärdedel. Den totala tiden som den försäkrade får pröva att arbeta, utan att rätten till pension påverkas, blir då tolv kalendermånader, inklusive de högst tre månader som den försäkrade också kan få behålla utbetalningen av pensionen.

Att pensionen görs vilande innebär att det ursprungliga beslutet om rätten till förtidspension gäller, men att beslut fattas att inte betala ut den del av pensionen som motsvarar omfattningen av den försäkrades arbete. Syftet med förslaget om viss provotid, utan att rätten till pensionen påverkas, är att ge den försäkrade möjlighet att med stor flexibilitet arbeta i den utsträckning han eller hon kan och önskar. När den försäkrade inte längre arbetar föreslås att han eller hon skall ha rätt att under det första året få tillbaka pensionen till ursprunglig omfattning utan särskild prövning. På så vis har den försäkrade ekonomisk trygghet om arbetetsförsöket inte skulle lyckas. Det bör medföra att de försäkrade som har förtidspension, i högre omfattning än hittills, kan pröva om förvärvsarbete är möjligt, vilket arbete som skulle vara lämpligt och i vilken omfattning det medicinska tillståndet medger arbete.

Den som förvärvsarbetat en period men avbryter arbetet på grund av sjukdom och efter ytterligare ett antal månader vill pröva igen bör ha möjlighet till det. En ny period med bibehållen utbetalning i högst tre månader kan då påbörjas. Den försäkrade bör dock kunna få högst tre månader med bibehållen förtidspension under en tolv månadersperiod. Det bör också vara möjligt för försäkringskassan att pröva om den försäkrade alltid behöver tre månaders utbetalning av förtidspension samtidigt med lön när han eller hon börjar att arbeta. Om det är ett arbete den försäkrade tidigare utfört bör det vara möjligt att på kortare tid än tre månader få en uppfattning om hur arbetet fungerar och i vilken omfattning det i fortsättningen skall utföras. I ett sådant fall skulle därför provotiden kunna vara kortare än tre månader innan pensionen görs vilande.

Andra och tredje året med vilande förtidspension

När slutet av det första året med vilande förtidspension börjar närma sig, ankommer det på den försäkrade att kontakta försäkringskassan för att informera kassan hur han eller hon har arbetat och anmäla hur han eller hon kommer att göra i framtiden. Om den försäkrade avser att fortsätta att arbeta föreslås att pensionen skall kunna vara vilande i ytterligare två år. Försäkringskassan får med anledning av de uppgifter den försäkrade lämnar, och eventuell ytterligare utredning som kan behövas, fatta beslut om hur stor del av pensionen som skall vara vilande och hur stor del som skall betalas ut. Genom vilandeförklaringen av

förtidspension har den försäkrade tryggheten i att pensionen åter kan göras aktiv till den ursprungligen beslutade nivån, om den försäkrade på grund av sin sjukdom och arbetsförmåga inte längre klarar att arbeta. Under de två åren ankommer det på den försäkrade att anmäla till försäkringskassan om arbetsförhållandena ändras.

Det andra och tredje året, när den försäkrade har förtidspensionen helt eller delvis vilande, regleras på annat sätt än under första året. Under det första året har den försäkrade stor frihet att pröva vad han eller hon klarar när det gäller förvärvsarbete. Full trygghet finns också att få tillbaka förtidspensionen om han eller hon så önskar. Under det andra och tredje året bör dock försäkringskassan göra en prövning innan den vilande pensionen åter betalas ut delvis eller helt i enlighet med det ursprungliga beslutet. En sådan bedömning ligger i linje med regeringens tidigare uttalande (prop. 1997/98:111) att rätten till ersättning skall prövas då den försäkrade regelbundet och under en längre tid uppvisat arbetsförmåga. Eftersom det ursprungliga beslutet om förtidspension ligger kvar under tiden som pensionen är vilande, skall prövningen ske på samma sätt som när omprövning av beslutad förtidspension görs enligt nuvarande regler, dvs. minskning eller indragning av pensionen görs endast om väsentligt förbättrad arbetsförmåga bedöms ha uppkommit. Den här föreslagna vilandeförklaringen av förtidspension skiljer sig därvid från nuvarande system med förenklat ansökningsförfarande, sk. vilande förtidspension, där den försäkrade måste göra en ny ansökan om förtidspension och visa att arbetsförmågan är nedsatt.

Den prövning som här föreslås innebär att orsaken till att den försäkrade slutat arbeta skall utredas. Prövning av pensionsrätten skall göras i förhållande till det ursprungliga beslutet, dvs. försäkringskassan skall pröva om en väsentlig förändring har inträffat sedan den försäkrade ursprungligen beviljades pensionen. Utredning med den försäkrade, arbetsgivaren och begäran om nytt läkarutlåtande kan bli aktuellt och kan ske i enlighet med nuvarande bestämmelser i 7 kap. 3b § AFL. (Se vidare under kapitel 5).

Skälen till att en försäkrad som arbetat en tid slutar kan vara flera. En anledningen kan vara att det visat sig att den försäkrade av medicinska skäl i längden inte klarar av att arbeta. I ett sådant fall är det naturligt att förtidspensionen fortsätter att utbetalas till den försäkrade, eftersom ingen förbättring av arbetsförmågan har inträtt. Detsamma kan gälla om det rört sig om ett speciellt anpassat arbete t.ex. skyddad anställning eller lönebidragsanställning för den försäkrade och detta arbete inte längre finns tillgängligt. I andra fall kan det finnas skäl att ompröva rätten till förtidspensionen. Det kan t.ex. vara fallet när en försäkrad som arbetat på halvtid i normalt förekommande arbete, och haft hel förtidspension vilande till hälften i två och ett halvt år, slutar

arbetet trots att han eller hon klarat att regelbundet och utan nämnvärd frånvaro arbeta med samma arbetsuppgifter som övriga på arbetsplatsen. Om utredning visar att orsaken till att den försäkrade slutar t.ex. är att han eller hon inte längre trivs eller att arbetsgivaren måste dra ned på sin verksamhet, kan den försäkrade bedömas ha visat att han eller hon klarar ett normalt förekommande arbete på arbetsmarknaden på halvtid. Den försäkrade kan då komma att bedömas ha genomgått en så väsentlig förbättring av sin arbetsförmåga att han eller hon har rätt till endast halv förtidspension i fortsättningen.

Vilande förtidspension efter tre år

När förtidspensionen varit vilande i tre år föreslås att möjligheten att arbeta med bibehållen rätt till förtidspension upphör. Prövning av rätten till fortsatt förtidspension skall då ske, vare sig den försäkrade fortfarande arbetar som tidigare eller förändrar sin arbetsinsats i samband med att treårsperioden är till ända. För den som en period haft förtidspension, och som åter kommit ut i arbetslivet, kan det naturligtvis kännas tryggt att veta att pensionen finns som en garanti i bakgrunden under en betydligt längre tid än tre år. Så länge arbetet pågår, efter prövoperioden om sammanlagt tre år med vilande pension, kan den försäkrades situation dock jämföras med den för övriga förvärvsarbetande. Tre år i arbete är en relativt lång period som gör det möjligt för den försäkrade att hinna bilda sig en uppfattning om vilket arbete han eller hon klarar och i vilken omfattning. Om det visar sig att den försäkrade senare på grund av sin sjukdom inte längre klarar av att arbeta, finns möjligheten att ansöka om och att på nytt beviljas förtidspension. Till detta kan också läggas att det för den som arbetat en längre period eventuellt kan vara ekonomiskt fördelaktigt att få sin förtidspension beräknad med hänsyn till inkomsten under de arbetade åren jämfört med att, som vid vilande förtidspension, få pensionen enligt den ursprungliga beräkningsgrunden.

4.2 Helt eller delvis vilande förtidspension

Förslag: Den försäkrades uppgifter om vilket arbete han eller hon faktiskt skall utföra skall vara vägledande för hur stor del av pensionen som skall förklaras vilande.

Förtidspensionsutredningens förslag: Den som avser att påbörja näringsverksamhet skall kunna få pensionen vilandeförklarad helt eller

delvis motsvarande de fyra nivåerna i förtidspensionen. Omfattningen av vilandeförklaringen bör bestämmas efter en skälighetsbedömning av försäkringskassan.

Remissinstanserna: *Lantbrukarnas Riksförbund (LRF)* påtalar att med förtidspensionsutredningens förslag om vilandeförklaring för egenföretagare, och den skälighetsbedömning som föreslås för att bestämma omfattningen av vilandeförklaringen, utlämnas förtidspensionerade företagare till en oacceptabel rättsosäker tillvaro.

Skälen för förslaget: När bedömning skall ske av hur stor del av förtidspensionen som skall göras vilande, bör detta göras utifrån bedömning av den försäkrades arbetsförmåga i det arbete som finns tillgängligt för honom eller henne och som faktiskt utförs. De regler som gäller vid nybeviljande av förtidspension, dvs. att vid bedömning skall beaktas den försäkrades förmåga att försörja sig själv genom sådant förvärvsarbete som är normalt förekommande på arbetsmarknaden, eller genom annat lämpligt arbete som är tillgängligt för den försäkrade, är således inte tillämpliga. Syftet är att den försäkrade skall pröva att arbeta för att se om han eller hon återfått arbetsförmåga. Den del av pensionen som görs vilande bör därför svara mot det arbete den försäkrade faktiskt utför.

För den som avser att bedriva egen näringsverksamhet kan det vara svårt att uppskatta omfattningen av arbetsinsatsen, prestationen m.m. såsom LRF påtalat i sitt remissvar. Även när en sådan försäkrad ansöker om partiell förtidspension, och avser att arbeta i den egna verksamheten till viss del, uppkommer svårigheter att bestämma graden av arbetsinsats. Genom att den försäkrade under viss tid får pröva att arbeta utan att pensionen alls påverkas bör dock bedömningen underlättas. Bedömning av förvärvsarbetets omfattning får sedan göras på liknande sätt som vid partiell förtidspension för egenföretagare.

För den som har hel förtidspension innebär bedömningen också att hänsyn först skall tas till om den försäkrades arbete ryms inom vad som kan utföras utan att pensionen alls påverkas, dvs. omfattar högst en åttondel. Om arbetsinsatsen bedöms vara större skall en bedömning göras enligt ovan av hur stor del av pensionen som skall vara vilande.

4.3 Ansökan och beslut

Förslag: Den som avser att börja förvärvsarbete och önskar få sin förtidspension vilande i motsvarande mån skall ansöka om det.

Beslut om vilande förtidspension, dvs. att förtidspensionen inte skall betalas ut, skall fattas av tjänsteman. Detsamma skall gälla beslut om utbetalning när beslut om vilande förtidspension skall upphävas eller upphöra. Socialförsäkringsnämnden (SFN) skall fatta beslut om den fortsatta rätten till förtidspension när sådan prövning skall ske sedan beslut om vilande förtidspension har löpt ut eller upphävts under andra eller tredje året.

I de fall den försäkrade har arbetsskadeliivränta som är samordnad med förtidspensionen skall beslut fattas av SFN när det gäller vilandeförklaring även för de första tolv månaderna som den försäkrade prövar att förvärvsarbete liksom upphävande av sådant beslut.

Beslutet om vilande förtidspension skall upphävas om den försäkrade begär det. Om en sådan begäran görs efter de första tolv månaderna skall försäkringskassan utreda den fortsatta rätten till förtidspension.

Försäkringskassan skall i vissa fall ha möjlighet att upphäva beslutet om vilande förtidspension utan att den försäkrade begär det.

Förtidspensionsutredningens förslag: Utredningen saknar motsvarande förslag eftersom utredningen huvudsakligen föreslår ett avräkningssystem.

Remissinstanserna: Remissinstanserna har inte framfört några synpunkter på anmälan och beslut.

Skälen för förslaget: En avgörande faktor för att den försäkrade skall våga pröva att arbeta är att han eller hon känner till möjligheterna med vilande förtidspension. Försäkringskassan bör därför, i samband med beslut om förtidspension, informera om möjligheten till vilande förtidspension. Om den försäkrade avser att börja förvärvsarbete bör han eller hon ansöka om att få behålla förtidspension eller få den vilandeförklarad i motsvarande mån som arbetet omfattar och under den tid arbetet pågår. I de fall den försäkrade under de första tolv månaderna förvärvsarbetat och avser att fortsätta med det bör han eller hon på nytt ansöka för att få ha pensionen vilandeförklarad under ytterligare högst två år efter det första prövoåret.

När den försäkrade vill få tillbaka sin förtidspension bör han eller hon göra en skriftlig anmälan till försäkringskassan. En sådan anmälan innebär att den försäkrade skall kunna få tillbaka pensionen i enlighet med det ursprungliga beslutet vad gäller grad av pension, liksom be-

slutets varaktighet i det fall det rör sig om sjukbidrag. Förtidspensionen skall betalas ut på samma beräkningsunderlag som fastställdes i det ursprungliga beslutet.

Försäkringskassan bör ha möjlighet att besluta att förtidspension som förklarats vilande åter betalas ut, dvs. att pensionen åter aktiveras, också utan att den försäkrade begär det. Det bör kunna bli aktuellt i det fall den försäkrade arbetar och har pensionen vilande men insjuknar för en längre tid i den eller de sjukdomar som legat till grund för beslutet om förtidspension. Försäkringskassan bör då kunna besluta att pensionen åter skall betalas ut istället för sjukpenningen. (Se avsnitt 7.1) Detsamma bör gälla vid längre perioder med föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning eller havandeskapspenning. (Se avsnitt 7.2)

Eftersom det skall vara enkelt för den försäkrade att begära att få tillbaka pensionen bör det inte krävas att den försäkrade till anmälan bifogar medicinskt utlåtande. Om det ursprungliga beslutet avser partiell pension, och den försäkrade önskar få en högre grad av förtidspension, bör den försäkrade på vanligt sätt ansöka om en sådan ökning av pensionens omfattning.

När en försäkrad som uppbär förtidspension anmäler att han eller hon avser att börja arbeta och ansöker om att få behålla pensionen eller få den vilandeförklarad föreslås att en tjänsteman skall fatta beslut om detta. Tjänsteman bör fatta de beslut som kan komma ifråga under det första året som den försäkrade gör arbetsförsök, dvs. när någon under det första året önskar att pension skall betalas ut igen eller i de fall försäkringskassan på eget initiativ beslutar att pensionen skall betalas ut istället för att vara vilande.

Vid beslut om vilande förtidspension berörs, som tidigare angivits, inte rätten till pension utan denna finns kvar och den försäkrade har rätt att under första året efter anmälan få tillbaka pensionen när han eller hon så önskar. Eftersom den försäkrade bör ha stor flexibilitet att pröva att arbeta är det angeläget att beslutsförfarande sker på ett administrativt enkelt sätt. Beslutet bör dock vara skriftligt och fattas av tjänsteman vid försäkringskassan. När den försäkrade anmält att han eller hon minskat sitt arbete eller slutat helt och vill få pensionen utbetalad igen bör också då ett skriftligt beslut fattas på motsvarande sätt. Båda formerna av beslut bör kunna överklagas.

När den försäkrade arbetat närmare tolv månader och avser att fortsätta arbeta bör försäkringskassan fatta beslut om vad som skall gälla i fortsättningen. Beslut om vilande förtidspension bör kunna fattas för de kommande 24 månaderna. I de fall den försäkrade önskar ha pensionen vilande under en kortare tid än 24 månader bör beslut kunna fattas för den period den försäkrade begär. Beslut om fortsatt vilande förtidspension bör kunna fattas av tjänsteman eftersom beslutet inte berör själva

rätten till förtidspension och den försäkrades uppgifter skall vara vägledande för hur stor del av förtidspensionen som skall vilandeförklaras.

När den försäkrade under andra och tredje året med vilande förtidspension begär att få pensionen utbetalad igen, eller beslutet om vilande förtidspension löper ut, bör, som anges i avsnitt 4.1, den försäkrades fortsatta rätt till förtidspension prövas. Under tiden försäkringskassan utreder rätten till fortsatt förtidspension bör pensionen betalas ut eftersom det ursprungliga beslutet gäller. Om det föreligger sannolika skäl för att den försäkrade i fortsättningen inte är berättigad till förtidspension bör det dock vara möjligt att fatta provisoriskt beslut om minskning eller indragning av pensionen tills dess slutligt beslut kan fattas. Beslut om den fortsatta rätten till förtidspension bör fattas av SFN eftersom SFN enligt AFL avgör rätten till förtidspension.

I de fall den försäkrade har arbetsskadelivränta samordnad med förtidspensionen bör samtliga beslut fattas av SFN. Detta bör ske eftersom besluten samtidigt innehåller bedömningar som avgör livräntans belopp under tiden för arbetsförsöket och beslut om livränta enligt 8 kap. 4 § LAF skall avgöras av SFN. (Se kapitel 6)

Tjänsteman föreslås fatta beslut som rör utbetalningen av pensionen vid vilande förtidspension. SFN bör därför på lämpligt sätt regelbundet informeras om användningen av vilande förtidspension. Informationen kan utformas som statistikuppgifter och t.ex. beröra omfattningen av vilande förtidspension i nämndens område och hur de arbetsförsök som görs har utfallit.

4.4 Flera perioder med vilande förtidspension

Förslag: Möjlighet att göra flera arbetsförsök skall finnas. Om ett nytt arbetsförsök startar inom tolv månader efter det att den försäkrade först prövade att förvärvsarbeta skall de regler som gäller under de första tolv kalendermånaderna tillämpas under den tid som återstår av dessa tolv månader. Om den försäkrade efter denna tid, efter uppehåll i arbetsförsöket, återkommer skall reglerna som gäller under andra och tredje året tillämpas. Om den försäkrade återkommer och avser att göra ett nytt arbetsförsök efter det att mer än tolv kalendermånader förflutit sedan senaste försöket avbröts skall en helt ny provoperiod påbörjas.

Förtidspensionsutredningens förslag: Förslaget skiljer sig från utredningens genom att utredningen föreslår att någon tidsgräns inte skall gälla för möjligheten att arbeta under tid med förtidspension.

Remissinstanserna: Ett stort antal remissinstanser anser att möjligheten att pröva rätten till förtidspension bör finnas kvar om arbetsförmågan varaktigt återfås eller förbättras.

Skälen för förslaget: Utredningen har inte angivit att några begränsningar skall gälla för hur många gånger eller hur ofta någon som har förtidspension skall kunna arbeta och få lönen avräknad från pensionen. Som tidigare angivits har regeringen ansett att begränsningar måste finnas för att inte förtidspensionssystemets legitimitet skall skadas.

Det förslag som nu läggs fram innebär att arbete under tiden med vilande förtidspension kan ske under en tid av totalt högst tre år. Eftersom vissa tidsgränser har ställts upp uppkommer frågan om det skall vara möjligt att förvärvsarbete en period, avbryta och efter ytterligare en tid, kanske ett antal månader, pröva igen. Det gäller också den som med jämna intervall, på grund av sjukdomens karaktär, vill göra återkommande arbetsförsök, t.ex. en viss tid av året. Frågan uppkommer också om vad som skall hända med den som i nära anslutning till utgången av de första tolv månaderna återgår till förtidspension och inte fortsätter ett arbetsförsök som har fallit väl ut.

Förslaget om vilande förtidspension avser att öppna en möjlighet för den som ur arbetsförmågesynpunkt kan arbeta och som har praktisk möjlighet att göra det. Det kan anses rimligt och praktiskt att arbete kan ske samtidigt som pension betalas ut under en första period så att den försäkrade har tid att pröva hur många timmar per dag han eller hon kan arbeta eller hur arbetet skall läggas upp för att det skall fungera för den försäkrade och hans arbetsgivare. Denna period bör dock begränsas till högst tre månader under en period om tolv månader. Det innebär att den som upprepade gånger startar ett arbetsförsök, när tre månader har gått, inte kan räkna med att få någon sådan provotid. Den försäkrade får istället sin pension vilande direkt när arbetet börjar.

Eftersom syftet är att stimulera försäkrade att pröva att arbeta eller att återgå i arbete, förefaller det inte lämpligt att reglera hur många provoperioder den försäkrade får ha. Om någon som haft en period om en månad med bibehållen ersättning upphör med arbete och därefter vill göra ett nytt arbetsförsök efter t.ex. ett halvt år bör möjlighet till detta finnas. Detsamma gäller den som arbetat t.ex. ett och ett halvt år och avbryter på grund av sjukdom men efter ytterligare ett halvt år på nytt vill pröva. Om ett nytt arbetsförsök startar inom tolv månader efter det att den försäkrade först anmälde sin avsikt att pröva att arbeta bör reglerna som gäller det första året tillämpas till utgången av dessa tolv

månader. Om den försäkrade däremot hunnit pröva längre tid än ett år innan han eller hon avbryter och därefter återkommer efter någon månad bör reglerna som gäller efter första året tillämpas. För den som återkommer och önskar göra ett nytt arbetsförsök efter mer än ett år sedan senaste försöket avbröts bör en helt ny provoperiod påbörjas.

5 Prövning av fortsatt rätt till förtidspension

Förslag: Den som uppbär förtidspension och avser att börja förvärvsarbete eller att utöka tidigare arbete skall vara skyldig att anmäla detta till försäkringskassan.

Vid prövning av rätten till fortsatt förtidspension skall den som regelbundet och under en längre tid har uppvisat arbetsförmåga, som han eller hon antogs sakna när beslutet om förtidspension fattades, anses ha en väsentligt förbättrad arbetsförmåga om inte annat framkommer. Förtidspensionen skall då kunna minskas eller dras in.

Det förvärvsarbete som utförs i enlighet med beslut från försäkringskassan om oförändrad eller vilande förtidspension, och som avser de första tolv kalendermånaderna efter det att arbetet påbörjats, skall undantas från reglerna om minskning eller indragning av förtidspension för förvärvsarbete som beslutet omfattar.

När den som har vilande förtidspension förvärvsarbetar utöver vad som förutsattes vid beslutet om vilande förtidspension, skall arbetsförmågan utredas och den fortsatta rätten till förtidspension prövas. Vid denna prövning skall ovannämnda undantag från reglerna om minskning eller indragning gälla enbart för den del av pensionen som vilandeförklarats.

Förtidspensionsutredningens förslag: Indragning eller minskning av förtidspension skall endast kunna ske under vissa förutsättningar såsom t.ex. vid svartjobb, bedrivande av näringsverksamhet, långvariga studier eller avsevärd förbättring av arbetsförmågan till följd av medicinska genombrott.

Remissinstanserna: Inga synpunkter har framförts av remissinstanserna.

Bakgrund: I 16 kap. 7 § AFL anges att om arbetsförmågan väsentligt förbättrats för försäkrad som uppbär förtidspension skall pensionen dras in eller minskas med hänsyn till förbättringen. I 16 kap. 8 § AFL anges att den som uppbär förtidspension är skyldig att, om hans arbetsförmåga väsentligt förbättrats, utan oskäligt dröjsmål göra

anmälan om detta till försäkringskassan. Om den försäkrade utan giltigt skäl underlåter att göra anmälan får pensionen dras in för viss tid eller tills vidare.

För att en förtidspension skall minskas eller dras in fordras att det skett en väsentlig och varaktig förbättring av den försäkrades arbetsförmåga. Med det avses att antingen hälsotillståndet väsentligt har förbättrats eller att möjligheten att utnyttja den återstående arbetsförmågan till inkomstbringande arbete väsentligt har förbättrats. Av detta följer att enbart det förhållandet att förutsättningarna för beviljande av pension inte längre är uppfyllda inte får föranleda indragning eller minskning av pensionen. Vid bedömning om rätten till pension kvarstår finns således ett visst utrymme för inkomstökningar utöver t.ex. en strikt jämförelse av förvärvsinkomsten med pensionsinkomsten.¹ I förarbetena betonas att tillämpningen av dessa bestämmelser inte får hämma försök till återgång i arbete eller rehabiliterande åtgärder (SOU 1961:29, s. 97-98 samt prop. 1962:90, s. 290-291 och s. 370). Det kan inte generellt bestämmas hur snart indragning eller minskning av pensionen enligt AFL skall göras efter det att ett arbetsförsök har påbörjats. I många fall kan det vara tveksamt om den försäkrade kommer att klara regelbundna arbetsuppgifter. RFV rekommenderar i sina allmänna råd att pensionen minskas eller dras in först när det kan konstateras att den försäkrade har förmåga att skaffa sig inkomst av arbete för framtiden. RFV rekommenderar vidare att indragning eller minskning av pensionen till följd av att den försäkrade har börjat förvärvsarbeta sker först när det kan bedömas att den försäkrade kommer att ha inkomst av arbete under minst sex månader.

I 20 kap. 4 § AFL anges att återbetalning skall ske av för mycket utbetald ersättning om någon genom oriktiga uppgifter eller genom underlåtenhet att fullgöra en uppgifts- eller anmälningsskyldighet eller på annat sätt förorsakat att ersättning utgått obehörigen eller med för högt belopp, eller om någon i övrigt obehörigen eller med för högt belopp uppburit ersättning och han skäligen bort inse detta. RFV rekommenderar i sina allmänna råd att SFN prövar frågan om den försäkrade haft rätt till förtidspension/sjukbidrag under den tid för vilken återbetalningsskyldighet har aktualiserats.

Skälen för förslaget: Möjligheterna att under vissa villkor arbeta med bibehållen rätt till förtidspension föreslås bli utvidgad och den försäkrade får under stor frihet gå mellan att arbeta och att uppbära pension under förutsättning att han eller hon anmäler detta till försäkringskassan. Under sådana förhållanden bör det finnas tydliga regler för vad som skall gälla under tiden den försäkrade förvärvsarbetar

¹ Försäkringsöverdomstolens dom 1989-10-09, mål nr 1585/87

inom systemet med vilande förtidspension och hur bedömningen skall göras när någon under lång tid visat förmåga att arbeta och försörja sig. Det bör likaså finnas tydliga regler för hur prövning skall göras när någon med vilande förtidspension arbetar mer än vad som uppgivits, eller när den försäkrade underlåter att anmäla att han eller hon börjat förvärvsarbete. De nuvarande reglerna för minskning och indragning av förtidspension behöver därför kompletteras med hänsyn till förslaget om vilande förtidspension och även i övrigt ses över.

Vissa undantag för den som prövar att förvärvsarbete inom systemet med vilande förtidspension

För att den försäkrade skall kunna pröva att förvärvsarbete och lita på att under det första året få tillbaka pensionen när han eller hon så önskar, liksom att arbetsförsöket inte senare skall kunna ligga till grund för minskning eller indragning av pensionen, måste undantag från de gällande reglerna om prövning av rätten till pension vid väsentligt förbättrad arbetsförmåga skapas. Undantag bör göras för den arbetsförmåga som ligger till grund för beslut om att få behålla förtidspension eller ha den vilande under de första tolv månaderna, dvs. beslut i enlighet med föreslagna regler i 16 kap. 15-16 §§ AFL. Den arbetsförmåga som den försäkrade under den tiden uppvisar bör inte beaktas under den tid som arbetet sker och inte heller senare om det då skulle bli aktuellt med prövning av den fortsatta rätten till förtidspension. Under den tiden är den försäkrade "fredad" för prövning så länge arbete sker enligt vad han eller hon uppgivit och som beslutats av försäkringskassan.

Under andra och tredje året som den försäkrade prövar att arbeta och har sin förtidspension vilande bör inte prövning av rätten till förtidspension ske så länge arbetet pågår och sker i enlighet med vad som har beslutats. När den tid som anges i beslutet om vilande förtidspension löper ut bör dock alltid rätten till fortsatt pension prövas. Detsamma gäller om den försäkrade vid tidigare tidpunkt begär att pensionen åter skall betalas ut. (Se avsnitten 4.1 och 4.3)

Prövning av fortsatt rätt till förtidspension

Här föreslagna regler har utformats utifrån bedömningen att det ligger ett värde i att reglerna för indragning och minskning är desamma för samtliga som uppbär förtidspension, dvs. att det inte skapas särlösningar för dem som har vilande förtidspension. Om nya regler skapas för vilande förtidspension, och nuvarande regler kvarstår i övrigt, skulle det

kunna medföra att den som underlåter att meddela försäkringskassan om sitt förvärvsarbete, men där kassan senare får vetskap om detta, kan få en mer fördelaktig behandling än den som begärt vilande förtidspension. En sådan lösning kan uppfattas som stötande. Här föreslås regler som bör gälla generellt i samtliga de situationer när försäkringskassan har att pröva den fortsatta rätten till förtidspension för den som en gång beviljats denna ersättning. När prövning skall ske bör kriterierna för prövning vara desamma oavsett av vilken anledning prövningen av den fortsatta rätten till förtidspension sker.

De situationer som bör kunna ge anledning till prövning av rätten till förtidspension är att

- den försäkrades hälsotillstånd och därmed arbetsförmåga väsentligt har förbättrats,
- den försäkrade som har vilande förtidspension under andra eller tredje året begär att få pensionen åter,
- tiden för beslutet om vilande förtidspension löper ut,
- den försäkrade med vilande förtidspension eller partiell förtidspension förvärvsarbetar mer än han eller hon uppgivit eller att
- den försäkrade har underlåtit att meddela att han eller hon förvärvsarbetar när förtidspension uppbärs.

De regler som nu finns om minskning och indragning av förtidspension uppfattas av många tillämpare av försäkringen som svåra att använda. Reglerna har i princip inte ändrats sedan de infördes. De tillkom i en tid med delvis annorlunda regler för beviljande av förtidspension och med den syn på arbetsförmåga som då var gällande. Det som tillämparen av försäkringen idag upplever som problem är den tyngd som det medicinska underlaget har kommit att få i förhållande till den faktiska arbetsprestation som den försäkrade i vissa fall uppvisar. Detta har medfört att om ingen förbättring av det medicinska tillståndet skett, har arbetsförmågan bedömts enbart i förhållande till det arbete som utförts och till den inkomst som just detta arbete ger. Den faktiska arbetsförmågan och möjligheten att kunna använda den till alternativa och ev. mer inkomstbringande arbeten, kan inte alltid tas med i bedömningen. Denna görs därmed enbart med utgångspunkt i det arbete som utförs. På så vis skiljer sig situationen vid omprövning från den som gäller vid nybeviljande.

Det nuvarande kravet på väsentlig förbättring av arbetsförmågan bör gälla även fortsättningsvis för att det skall kunna komma ifråga att minska eller dra in pensionen för någon. Den som regelbundet och under längre tid har uppvisat arbetsförmåga bör anses ha en väsentligt förbättrad arbetsförmåga såsom anges i regeringens proposition 1997/98:111. Även om utgångspunkten är att den som regelbundet och

under längre tid förvärvsarbetat har en väsentligt förbättrad arbetsförmåga måste utredning och bedömning ske, eftersom det beslut som skall fattas handlar om den försäkrades framtida arbetsförmåga och rätt till förtidspension. Om förvärvsarbetet har upphört får orsaken till detta utredas. Utredning bör också ske om hälsotillståndet förändrats m.m. Enbart det medicinska underlaget bör dock inte vara avgörande för rätten till fortsatt förtidspension i de fall lång tids arbete visat att den försäkrade trots oförändrat hälsotillstånd funnit möjligheter att förvärvsarbeta. Arbetsförmågan bör inte heller bedömas enbart i förhållande till det förvärvsarbete som den försäkrade har utfört. Jämförelse bör göras med om den förmåga som uppvisats kan användas av den försäkrade för att försörja sig själv i sådant förvärvsarbete som är normalt förekommande på arbetsmarknaden. Det förhållandet att det arbete den försäkrade haft inte givit honom avtalsenlig lön, eller rimlig avkastning i de fall det är egen förvärvsverksamhet, bör inte ensamt vara tillräckligt som grund för rätt till fortsatt förtidspension. Vid bedömning av om arbetsförmåga föreligger bör således ledning kunna hämtas från de regler som gäller vid nybeviljande (7 kap. 3 § AFL). En avgörande faktor för den fortsatta rätten till förtidspension bör också vara den försäkrades förmåga att varaktigt utföra förvärvsarbete.

När utredning visar att arbetsförmågan inte förbättrats väsentligt eller att förbättringen inte kan anses varaktig, bör den försäkrade vara berättigad till förtidspension även i fortsättningen. Det bör gälla t.ex. när hälsotillståndet försämrats så att den försäkrade inte kan fortsätta att arbeta eller arbetet varit särskilt tillrättalagt och anpassat till den försäkrades arbetshinder och detta arbete upphört eller att det bedöms uteslutet att den försäkrade skulle klara normalt förekommande förvärvsarbeten.

Skyldighet att anmäla förvärvsarbete

En grundläggande princip i systemet med förtidspension är att den försäkrade inte har rätt att uppbära pension om han eller hon förvärvsarbetar på den del vars arbetsoförmåga pensionen avser att kompensera. Någon bestämmelse i AFL om detta finns dock inte. Inom ramen för reglerna finns möjlighet att vid hel förtidspension utnyttja viss arbetsförmåga (se kapitel 2) och genom förslaget om vilande förtidspension ges möjlighet att med bibehållen rätt till förtidspension utföra förvärvsarbete. Eftersom möjligheterna till förvärvsarbete med förslaget om vilande förtidspension utökas bör också möjligheterna till omprövning av rätten till förtidspension förtydligas. Det bör vara förmånligare för den försäkrade att följa reglerna och begära vilande pension än att arbeta utan försäkringskassans vetskap och senare blir upptäckt. Det bör därför

tydligt framgå av reglerna att det inte är tillåtet att uppbära förtidspension för sådan tid och i sådan omfattning som förvärvsarbete utförs och en sådan regel föreslås därför. Den försäkrade bör också ha skyldighet att anmäla om förvärvsarbete påbörjas eller utökas i förhållande till vad som gällde när han eller hon beviljades förtidspensionen. Försäkringskassan bör därefter avgöra om arbetet ryms inom vad som får ske utan att pensionen påverkas eller om prövning av fortsatt rätt till förtidspension skall ske.

Återkrav vid för mycket utbetalad förtidspension

När försäkringskassan har fattat beslut om den fortsatta pensionen, och beslutet innebär minskning eller indragning av pensionen, skall kassan, enligt nuvarande regler, ta ställning till om ersättning betalats ut obehörigen eller med för högt belopp till den försäkrade. Enligt vad som nu föreslås bör så kunna vara fallet om den försäkrade förvärvsarbetat under tiden som förtidspension uppburits och han eller hon inte fullgjort sin anmälningsskyldighet om förvärvsarbetet. Kassan bör då pröva vilken ersättning den försäkrade skulle ha varit berättigad till om alla uppgifter varit kända. Därefter får beslutas om eventuellt återkrav och om ärendet eventuellt också skall överlämnas till polismyndigheten för utredning. Återkrav och överlämnande till polismyndighet bör inte komma ifråga om den som förvärvsarbetat inom systemet för vilande förtidspension till försäkringskassan uppgivit det arbete han eller hon utfört. Däremot kan det bli aktuellt om någon arbetat utan att anmäla detta till försäkringskassan eller under tid med vilande förtidspension arbetat mer än han eller hon uppgivit. Genom den föreslagna bestämmelsen om att det inte skall vara tillåtet att uppbära förtidspension för samma tid och sådan omfattning som förtidspension uppbärs liksom skyldigheten att anmäla om förvärvsarbete påbörjas, eller utökas t.ex. för den som har partiell förtidspension, bör de nuvarande reglerna om återkrav (20 kap. 4 § AFL) bättre kunna tillämpas. Vid bedömning av vad den uteblivna anmälan inneburit i för mycket utbetald ersättning kan jämförelse göras med vad som skulle utbetalats om den försäkrade hade gjort anmälan om sitt förvärvsarbete och pensionen då gjorts vilande i motsvarande mån. Den som underlåtit att meddela försäkringskassan sitt förvärvsarbete blir därmed lika behandlad vad gäller ersättningen för tiden före prövningen av den fortsatta rätten till förtidspension som den som anmälde sitt förvärvsarbete till försäkringskassan.

6 Arbetsskadelivränta

Förslag: När förtidspension görs vilande på grund av förvärvsarbete skall även livränta enligt lagen om arbetsskadeförsäkring som är samordnad med förtidspensionen vilandeförklaras. För den tid som förtidspensionen är helt eller delvis vilande skall livräntan omräknas med hänsyn till inkomsten från arbetet.

Bakgrund: Den som har fått en bestående nedsättning av sin arbetsförmåga till följd av en arbetsskada kan enligt lagen om arbetsskadeförsäkring (LAF) få rätt till livränta. En förutsättning är att förmågan att skaffa inkomst genom arbete är nedsatt med minst en femtondel sedan den sjukdom som skadan förorsakat har upphört. Rätt till livränta föreligger för den inkomstförlust som uppkommer, om denna uppgår till minst en fjärdedel av prisbasbeloppet det år från vilket livränta skall börja betalas ut. Livränta enligt LAF grundar sig på ett ekonomiskt invaliditetsbegrepp. Det innebär att livräntan avser att täcka skadans försörjningsekonomiska konsekvenser. I praxis har det för rätt till livränta inte krävts en av arbetsskadan betingad kvarstående medicinsk defekt. Det är fullt tillräckligt om de som arbetsskada godkända sjukdomsbesvären har lett till en kvarstående ekonomisk effekt. Livräntan skall i princip utgöra full kompensation för den av arbetsskadan föranledda inkomstförlusten.

I de fall den försäkrade beviljas såväl livränta som förtidspension samordnas livräntan med pensionen till den del livränta och pension avser att ersätta samma inkomstförlust. Livränta utges endast i den mån den överstiger pensionen.

Skälen för förslaget: Som framgår ovan samordnas enligt nuvarande regler arbetsskadelivränta med förtidspension. Vid utformningen av förslaget om vilande förtidspension har strävan varit att undvika särlösningar som kan vara svåröverskådliga för den enskilde och ge oönskade effekter. Det har därför varit naturligt att använda nuvarande samordningsbestämmelser även vid vilande förtidspension. Utan samordningsbestämmelser vid vilande pension skulle den som har en livränta kunna blir överkompenserad på ett sätt som inte kan

motiveras. Förslaget innebär att beräkningen av livräntans storlek överensstämmer med den som görs när någon övergår till arbete från att ha haft förtidspension. Därigenom kan den som fortsätter att arbeta i samma omfattning även efter det att tiden för vilande pension upphört vanligtvis räkna med att få samma ersättning i fortsättningen som under den tid arbetsförsöket pågick.

Livränta som inte samordnats med pension bör normalt inte påverkas av en vilandeförklaring. Livränta bör inte kunna förklaras vilande i de fall någon pensionsförmån inte finns eller pensionen inte har beslutats vara vilande.

När förtidspension som är samordnad med arbetskadelivränta beslutas vara vilande, bör livräntan räknas om och anpassas till att den försäkrade har inkomst av förvärvsarbete istället för förtidspension. Den livränta som på så sätt kan beräknas bör då samordnas med tillämpning av huvudregeln i 6 kap. 1 § LAF med den förtidspension som efter vilandeförklaringen eventuellt utges. Det innebär att livräntan samordnas med pensionen till den del den utgör ersättning för samma inkomstförlust. Sker samordning utgör den del av livräntan som överstiger pensionen det livräntebelopp som skall utbetalas till den försäkrade. Den omräknade livräntan bör gälla så länge beslutet om vilande förtidspension gäller. Omräkning av livränta bör ske varje gång beslutet om vilande förtidspension förändras, t.ex. för att den försäkrade förändrar omfattningen av sitt arbete. Nytt beslut om livräntans storlek och samordning med eventuell utbetald pension bör då fattas.

För den som har hel förtidspension och en arbetskadelivränta som helt samordnas med denna, dvs. orsaken till arbetsoförmågan beror helt och hållet på arbetsskadan, innebär förslaget att den försäkrade får livränta upp till den inkomst han eller hon skulle ha haft om skadan inte inträffat, även när arbetsförsök görs och förtidspension är vilande helt eller till viss del. Livräntebeloppet anpassas dock till den inkomst den försäkrade har när han eller hon prövar att arbeta. Genom arbetskadelivräntan är den försäkrade garanterad att pension, lön och livränta tillsammans inte ger ett lägre belopp i inkomst än han eller hon skulle ha haft om arbetsskadan inte hade inträffat.

Enligt nuvarande regler bestäms livräntan till motsvarande lägre belopp av hela inkomstbortfallet om arbetsskadan svarar endast för en del av den arbetsoförmåga som berättigar till förtidspension. Livräntan samordnas därefter med så stor andel av pensionen som svarar mot det av arbetsskadan orsakade inkomstbortfallet. Det eventuellt överskjutande livräntebeloppet betalas ut till den försäkrade. För ett sådant fall innebär förslaget ingen skillnad mot vad som gäller då försäkringskassan i vanliga fall har att ta ställning till samordningen i samband med att en försäkrad tillerkänns partiell förtidspension med

anledning av sjukdomsbesvär som endast till en del är orsakade av en arbetskada.

Om arbetet upphör och förtidspension skall betalas ut igen bör också livränta betalas ut enligt vad som gällde innan arbetsförsöket inleddes och pensionen vilandeförklarades, dvs. i enlighet med det ursprungliga beslutet. Först då beslut fattas om pensionens fortsatta omfattning, senast när pensionen varit vilande i tre år, bör livräntan kunna bli föremål för sedvanlig omprövning med stöd av 4 kap. 12 § första stycket LAF.

7 Rätten till dagersättning

7.1 Sjukpenning

Förslag: Den som arbetar och har förtidspensionen vilande skall, när det gäller ersättning vid tillfällig arbetsförmåga på grund av sjukdom, ha rätt till sjuklön och sjukpenning grundat på det förvärvsarbete som utförs.

Om den som har vilande förtidspension bedöms bli långvarigt sjukskriven skall försäkringskassan kunna besluta att inte längre betala sjukpenning och upphäva beslutet om vilande förtidspension, dvs. betala ut pensionen istället.

Förtidspensionsutredningens förslag: Rätt till sjukpenning och sjuklön skall inte föreligga i det föreslagna systemet med avräkning av förtidspension vid arbete. I stället skall förtidspension utbetalas. Någon sjukförsäkringsavgift debiteras inte på de förvärvsinkomster förtidspensionärer tjänar in.

Remissinstanserna: *Riksskatteverket (RSV)* avstyrker förslaget att arbetsgivare skall särredovisa och inte betala alla socialavgifter på förtidspensionärens arbetsinkomster av det slag att inkomsterna kan antas medföra reduktion av pensionen. *Kammarrätten i Stockholm, RFV, RSV och PTK* har påtalat olägenheter med förslaget både för den enskilde och för arbetsgivaren, inte minst i den situation att någon arbetar och har partiell förtidspension och blir helt sjukskriven. *TCO* anser att det vore bättre att förtidspensionärer betalar avgift och får sjuklön och sjukpenning som övriga vid sjukdomstillstånd som inte härrör från det som låg till grund för beviljandet av förtidspensionen. De blir annars billigare arbetskraft än icke förtidspensionerade.

Skälen för förslaget: Den som förvärvsarbetar och har förtidspensionen vilande bör vid tillfällig sjukdom och arbetsförmåga på grund av denna jämföras med andra förvärvsarbetande och kunna få sjuklön eller sjukpenning. En sådan ordning ger den försäkrade kompensation som andra anställda på arbetsplatsen och underlättar för arbetsgivaren eftersom det inte innebär någon särbehandling av en viss

kategori anställda. Den försäkrade som har beslut om vilande förtidspension bör således, när det gäller ersättning vid tillfällig arbetsoförmåga på grund av sjukdom, bedömas med bortseende från att det finns ett beslut om förtidspensionen. Den som har anställning och uppfyller förutsättningarna för rätt till sjuklön bör omfattas av dessa regler och ha rätt att uppbära sjuklön vid kortvarig sjukdom. Om den försäkrades sjukskrivning fortsätter efter sjuklöneperioden bör försäkringskassan fastställa en sjukpenninggrundande inkomst (SGI) för den försäkrade och han eller hon bör kunna få sjukpenning på vanligt sätt under tiden som förtidspensionen är vilande. För den som har sådana förvärvsförhållanden att sjuklön inte gäller bör försäkringskassan kunna betala ut sjukpenning från sjukfallets början enligt nuvarande regler.

Reglerna för SGI är för närvarande föremål för översyn inom regeringskansliet. Vid utformning av dessa kommer även reglerna om vilande förtidspension att beaktas så att reglerna om SGI inte hindrar den försäkrade från att försöka börja arbeta.

Om den försäkrade insjuknar och blir sjukskriven under den tid som pensionen är vilande bör försäkringskassan kunna besluta att inte längre betala sjukpenning och istället "aktivera" förtidspensionen, dvs. besluta att pensionen inte längre skall vara vilande. När förtidspensionen åter betalas ut bör sjukpenningförsäkringen omprövas och SGI fastställas med hänsyn till den nya situationen. Det finns en mängd olika situationer som kan uppkomma och det bedöms därför inte lämpligt att t.ex. genom en tidsgräns reglera hur lång tid den försäkrade bör kunna få uppbära sjukpenning. Det får ankomma på försäkringskassan att bedöma när återgång till utbetalning av förtidspension bör ske. Vid kortare sjukskrivningar för normalt sett övergående sjukdomar, t.ex. förkylningssjukdomar och mindre omfattande skador, blir det knappast aktuellt att avbryta sjukskrivningen och betala ut pensionen. Om det däremot rör sig om försämring i samma sjukdom eller nedsättning i den fysiska eller psykiska prestationsförmågan som pensionsbeslutet grundar sig på kan det finnas skäl att relativt snabbt "aktivera" pensionen. Bedömningen av när utbytet av sjukpenning mot pension skall ske bör göras utifrån den försäkrades prognos om tillfrisknande och återgång i arbete. I bedömningen bör också beaktas hur länge den försäkrade varit i arbete, hur länge arbetet är avsett att pågå etc. En avvägning bör också göras mellan den försäkrades möjligheter att återuppta arbetet och komma ut i arbetslivet mer permanent och risken för att genom att åter få förtidspension minska dessa möjligheter.

Om den försäkrade har partiell pension som är vilande kan det inträffa att arbetsförmågan omfattar både den del där pensionen gjorts vilande och den del där den försäkrade normalt sett är förvärvsarbe-

tande. Kassen bör då på vanligt sätt bedöma varaktigheten och graden av arbetsoförmågan och avgöra om pensionen åter skall betalas ut och om sjukpenningen skall bytas ut mot förtidspension på den del den försäkrade tidigare brukade arbeta.

7.2 Föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning och havandeskapspenning

Bedömning: Enstaka dagar eller kortare perioder med föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning eller havandeskapspenning skall kunna betalas ut enligt gällande regler till den som har sin förtidspension vilande.

När den försäkrade under de första tolv månaderna gör arbetsförsök och detta helt avbryts genom att den försäkrade istället uppbär föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning eller havandeskapspenning skall försäkringskassan kunna upphäva beslutet om vilande förtidspension och åter betala ut pensionen istället för den aktuella dagersättningen. Detta skall kunna ske om angivna ersättningar beräknas att betalas ut under mer än en månad under den tid av arbetsförsöket som anges i beslutet.

Under den tid som den försäkrade gör arbetsförsök enligt de regler som gäller under andra och tredje året och detta helt avbryts genom att den försäkrade istället uppbär föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning eller havandeskapspenning får förtidspensionen vara vilande, dock längst till dess den tid som anges i beslut och som längst till dess perioden om vilande förtidspension löper ut vid utgången av tredje året.

Förtidspensionsutredningens förslag: Utredningen har inte behandlat frågan om havandeskapspenning eller föräldrapenning.

Remissinstanserna: Inga synpunkter har framförts.

Bakgrund: Föräldrapenningförmånerna enligt AFL utges som föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning. Föräldrapenning med anledning av barns födelse utges under högst 450 dagar sammanlagt för föräldrarna. Detsamma gäller vid adoption. När båda föräldrarna har vårdnaden om barnet har varje förälder rätt till hälften av den totala ersättningstiden. Dagarna får tas ut längst till dess barnet fyllt 8 år eller till den senare tidpunkt då barnet har avslutat det första skolåret.

Föräldrapenning kan betalas ut till modern tidigast fr.o.m. den 60:e dagen före den beräknade tidpunkten för förlossningen.

Hel föräldrapenning utges med lägst 60 kr per dag, sk. garantinivå. En förälder har rätt till föräldrapenning enligt sjukpenningnivå under de första 180 dagarna av ersättningstiden om föräldern varit sjukpenningförsäkrad över garantinivå under 240 dagar i följd före barnets beräknade eller faktiska födelse. Av de övriga 270 föräldrapenningdagarna betalas 180 dagar enligt sjukpenningnivå utan krav på viss tids sjukpenningförsäkring över garantinivå och 90 dagar enligt garantinivå. Ersättningen enligt SGI utgör 80 procent av denna och ersättningen kan tas ut som hel, tre fjärdedels, halv eller en fjärdedels ersättning beroende på hur mycket föräldern avstår från förvärsarbete.

Tillfällig föräldrapenning utges om en förälder behöver avstå från förvärsarbete för att vårda barn som inte fyllt 12 år. Ersättningen betalas ut vid sjukdom och smitta hos barnet eller barnets ordinarie vårdare och i vissa andra i AFL angivna situationer.

Havandeskapspenning utges till en försäkrad kvinna om havandeskapet har satt ned hennes förmåga att utföra uppgifterna i arbetet med minst en fjärdedel och hon inte kan omplaceras till annat mindre ansträngande arbete. Ersättningen kan då utges tidigast från och med den sextionde dagen före beräknad förlossning. Om arbetet enligt föreskrifter inte får utföras av havande kvinnor och omplacering inte kan ske kan havandeskapspenning utges för varje dag som förbudet gäller. Havandeskapspenning utges med belopp som motsvarar sjukpenningen.

Skälen för bedömningen: Syftet med att kunna arbeta och ha pensionen vilande är att den försäkrade skall pröva att arbeta för att kanske komma ut i arbetslivet igen helt eller delvis. Den som avbryter arbetet föreslås under det första året kunna uppbära pensionen igen. I de fall någon under det första året helt avbryter arbetet för att istället uppbära havandeskapspenning eller föräldrapenning uppnås inte syftet med arbetsförsöket. Det är därför naturligt att perioden med vilande förtidspension avbryts och pensionen betalas ut igen. Den försäkrades sjukpenninggrundande inkomst bör då kunna omprövas och fastställas med hänsyn till den nya situationen. Enstaka dagar eller kortare period av frånvaro från arbetet på grund av tillfällig föräldrapenning, föräldrapenning eller havandeskapspenning bör dock inte föranleda att pensionen "aktiveras". Ersättningarna betalas då ut enligt reglerna för dessa ersättningar. Vid upprepade avbrott i arbetet av nämnda orsaker får diskussion ske mellan den försäkrade och försäkringskassan om hur frånvaron påverkar arbetsförsöket. Försäkringskassan bör sedan bedöma om pensionen åter skall betalas ut. Det gäller också om den försäkrade endast delvis är frånvarande från det arbete som var avsett att utföras, dvs. under en längre period regelbundet tar ut föräldrapenning

för en viss del av arbetstiden. Hel frånvaro från arbetet i mer än en månad, om den försäkrade istället avser att uppbära eller har uppburit tillfällig föräldrapenning, föräldrapenning eller havandeskapspenning, bör dock medföra att försäkringskassan fattar beslut om att åter betala ut förtidspensionen. Genom att gränsen sätts vid en månad kan en försäkrad ta ut sin mamma- eller pappamånad och inskolning av barnet på förskola kan ske utan att beslutet om den vilande pensionen berörs. Vid en längre frånvaro uppnås inte syftet med vilande förtidspension, dvs. att vara i förvärvsarbete, och det kan därför vara lämpligt att förhållandena i så fall återgår till vad som skulle gällt om den försäkrade inte hade inlett ett arbetsförsök. Om situationen senare ändras och den försäkrade på nytt vill pröva att förvärvsarbeta finns möjlighet till det.

I det fall den försäkrade, efter att under lång tid ha arbetat, under andra eller tredje året avser att uppbära havandeskapspenning eller föräldrapenning är situationen något annorlunda än under det första året med arbetsförsök. I en sådan situation har den försäkrade kanske under närmare tre år varit ute i förvärvslivet. Förhållandena är då mer att likna vid dem som gäller för vem som helst som förvärvsarbetar snarare än vid de förhållanden som gäller för dem som uppbär förtidspension. Det är också troligt att den havandeskapspenning eller föräldrapenning som kan betalas ut är grundad på SGI och ger en högre ersättning än förtidspensionen. Det föreslås därför att pensionen i dessa fall får fortsätta att vara vilande, medan den försäkrade uppbär havandeskapspenning eller föräldrapenning, under så lång tid som det ursprungliga beslutet om vilande förtidspension omfattar, dvs. som längst till utgången av det tredje året. Därefter bör rätten till fortsatt förtidspension prövas som i alla andra fall. Med nu beskrivna sätt behandlas den som uppbär föräldrapenning och den som arbetar under tiden med vilande förtidspension på jämförbart sätt. Den som uppbär föräldrapenning jämföras därmed med övriga förvärvsarbetande.

Med hänsyn till att det finns många olika sätt att ta ut föräldrapenning, liksom att det finns fyra olika grader av vilande förtidspension, kan det troligen uppkomma situationer när den försäkrade hellre skulle vilja få förtidspension utbetalad än att ha den vilande och uppbära föräldrapenning. I sådana situationer bör det vara möjligt för den försäkrade att begära att få tillbaka pensionen och för försäkringskassan att pröva om beslutet om vilande förtidspension skall upphävas. Prövningen bör ske på samma sätt som när någon slutar att arbeta under andra och tredje året och kassan prövar om pensionen åter skall betalas ut.

8 Bostadstillägg till pensionärer

Förslag: Den som har fått hela sin förtidspension förklarad vara vilande på grund av att han eller hon förvärvsarbetar skall ha rätt att uppbära bostadstillägg under det första året med arbete. I ett sådant fall skall den inkomst av arbete som beaktas vid beräkningen av bostadstillägget först reduceras med ett belopp motsvarande summan av hel folkpension i form av förtidspension och pensionstillskott till en sådan pension.

Förtidspensionsutredningens förslag: Frågan om bostadstillägg har inte tagits upp av utredningen.

Remissinstanserna: Ingen av remissinstanserna har berört frågan.

Bakgrund: Lagen (1994:308) om bostadstillägg till pensionärer gäller för den som är bosatt i Sverige och uppbär bl.a. förtidspension. Bostadstillägg kan lämnas i form av bostadstillägg till pensionärer (BTP) och särskilt bostadstillägg (SBTP). Bostadstillägget är en inkomstprövad förmån som prövas både mot den faktiska bostadskostnaden och mot inkomst och förmögenhet som den försäkrade har. För gift förtidspensionär beaktas båda makarnas inkomst och förmögenhet. Bostadstillägget beräknas för en bostadskostnad om högst 4 000 kr per månad. Som årsinkomst räknas inte folkpension och tilläggspension till den del denna föranlett minskning av pensionstillskottet. För den som uppbär partiell förtidspension bortses vid inkomstberäkningen från ett belopp motsvarande hel förtidspension jämte däremot svarande pensionstillskott beräknat för den försäkrade. Av dem som uppbar förtidspension år 1998 hade ca 100 000 pensionärer BTP.

Skälen för förslaget: För den som har fått beslut om att förtidspensionen skall vara vilande innebär det att beslutet om pension fortfarande skall vara gällande, men att utbetalning inte skall ske eller ske endast delvis. Om BTP skulle dras in när någon får hela sin pension vilandeförklarad skulle det kunna ge väsentliga marginaleffekter, som skulle kunna utgöra ett hinder för den försäkrade att börja arbeta. I de fall beslutet om förtidspension till sin helhet är vilande föreslås därför att tilläggsförmånen BTP skall kunna utbetalas under det första året som

den försäkrade prövar att arbeta. Med hänsyn till den inkomst den försäkrade får bör dock omräkning av BTP ske. När BTP omräknas bör inkomsten först reduceras med ett belopp motsvarande folkpension och pensionstillskott. Beräkningen blir då jämförbar med hur inkomst beräknas när förtidspension betalas ut.

Om den försäkrade efter de första tolv månaderna fortsätter att förvärvsarbeta, och hela förtidspensionen även fortsatt förklarats vara vilande, bör dock rätten till tilläggsförmånen BTP upphöra. Situationen kan då jämföras med den för övriga som förvärvsarbetar. Fortsatt utbetalning av BTP för den som inte uppbär förtidspension är därför inte lämplig då den skulle kunna uppfattas som orättvis och stötande.

För den som, trots att viss del av pensionen gjorts vilande, fortfarande uppbär del av sin förtidspension bör BTP beräknas enligt de regler som nu gäller vid partiell pension. Det innebär att BTP beräknas och betalas ut med bortseende från att en del av pensionen är vilande och vid beräkning av BTP tas hänsyn till inkomsten från arbetet och undantas som inkomst hel folkpension i form av förtidspension och pensionstillskott beräknat för den försäkrade.

Ett särskilt bostadstillägg (SBTP) kan utges till pensionärer vars inkomster efter avdrag för skälig bostadskostnad understiger en skälig levnadsnivå räknat per månad. Om motsvarande synsätt som ovan föreslås för BTP skulle tillämpas för SBTP för den som har hela sin förtidspension vilandeförklarad under tiden han eller hon förvärvsarbetar, skulle det innebära att beloppet för folkpension och pensionstillskott skulle betraktas som inkomst trots att utbetalning inte sker. Det torde innebära att det knappast skulle bli aktuellt med SBTP i den beskrivna situationen.

9 Lagen om anställningsskydd

Bedömning: Reglerna i lagen om anställningsskydd bör gälla oförändrade för försäkrade som arbetar och har vilande förtidspension.

Förtidspensionsutredningens förslag: Utredningen föreslog att det för förtidspensionärer som påbörjar en anställning i anställningsskyddshänseende skulle gälla motsvarande regler som idag gäller för ålderspensionärer. Detta skulle innebära att en arbetsgivare kan sluta avtal om tidsbegränsad anställning med en förtidspensionär och att en förtidspensionär, avseende tid för vilken denne har beviljats förtidspension, inte har rätt till längre uppsägningstid än en månad.

Remissinstanserna: *Svenska kommunförbundet* anser att det är viktigt att lagstiftaren klargör att det kan förekomma två anställningar hos samma arbetsgivare. Kommunförbundet anser också att det finns ett behov av en regel i lagen (1982:80) om anställningsskydd (LAS) om att en arbetsgivare ska kunna avsluta en tidsbegränsad anställning med en förtidspensionär om dennes rätt till förtidspension upphör. Det vore också av värde med ett förtydligande i lagtexten om att en förtidspensionär som arbetar vidare, trots att dennes rätt till förtidspension har upphört, inte har företrädesrätt. *Kammarrätten i Stockholm* ifrågasätter om det är praktiskt möjligt att olika anställningsskyddsregler skall gälla för det fall någon som har en anställning och en partiell pension utför arbete på pensionsdelen för en och samma arbetsgivare.

Skälen för bedömningen: Som framgår tidigare i denna promemoria har en strävan varit att de försäkrade som arbetar under tiden som förtidspensionen är vilande skall behandlas som övriga på arbetsmarknaden. Det föreslås att de skall uppbära sjuklön och betala sociala avgifter som alla andra som förvärvsarbetar. Det främsta skälet till att reglerna bör vara lika är att det inte skall innebära ökad administration för en arbetsgivare att ha en anställd som har vilande förtidspension, dvs. arbetsgivaren skall inte tvingas att i olika sammanhang särbehandla dessa anställda.

De nuvarande reglerna i LAS kan dock innebära att en arbetsgivare känner tveksamhet att i vart fall anställa någon med avtal som gäller

tillsvidare. Den provotid om högst tre månader som har föreslagits, då den försäkrade fortfarande uppbär pension, är emellertid tänkt att vara den tid under vilken både den försäkrade och arbetsgivaren kan pröva sig fram för att se vilken prestationsförmåga den försäkrade har och vilken omfattning av arbetstid som är lämplig. Det föreslås vidare i denna promemoria att i det fall en anställd som arbetar och har pensionen förklarad vilande uppvisar stor frånvaro i form av upprepade sjukperioder, blir sjukskriven för en längre period eller avser att uppbära föräldrapenning för längre period, skall försäkringskassan utreda om förtidspension fortsättningsvis skall vara vilande eller om den åter skall "aktiveras" och betalas ut.

Det finns i LAS inga särskilda regler beträffande anställningsskydd för den som arbetar under tid med förtidspension. Däremot finns viss särreglering för ålderspensionärer som arbetar. I LAS regleras anställningsskyddet för dem som fortsätter att arbeta eller återvänder till arbetsmarknaden efter det att de fyllt 65 år eller uppnått den lägre ålder som medför skyldighet att avgå med ålderspension. Bestämmelsen innebär att en tillsvidareanställd som uppnått denna ålder inte har rätt till längre uppsägningstid än högst en månad. Denne har inte heller rätt till företrädesrätt vid uppsägning eller återanställningar. I LAS finns regler om tidsbegränsad anställning i vissa fall. I 5 § LAS finns t.ex. regler om att avtal om tidsbegränsad anställning får träffas för säsongarbete eller visst arbete om det föranleds av arbetets särskilda beskaffenhet. Avtal kan också träffas för tid som avser vikariat, praktikarbete eller feriearbete liksom avtal om arbete för viss tid under högst sex månader under två år om det föranleds av tillfällig arbetsanhopning. I 5a § LAS anges att avtal får träffas om s.k. överenskommen visstidsanställning som får omfatta en och samma arbetstagare högst tolv månader under tre år och ingen avtalsperiod får vara kortare än en månad. En arbetsgivare får vid en och samma tidpunkt ha högst fem arbetstagare anställda med överenskommen visstidsanställning. Enligt LAS får också avtal träffas om tidsbegränsad provanställning om högst sex månader.

För den som med de föreslagna reglerna om vilande förtidspension börjar arbeta är det troligt att det i första hand handlar om kortare anställning i tillfälliga arbeten, dvs. vikariat och liknande. De nuvarande reglerna i LAS, tillsammans med reglerna som föreslås för vilande förtidspension, ger en arbetsgivare relativt stora möjligheter att anställa någon för en begränsad tid. Genom detta får både arbetsgivaren och arbetstagaren möjlighet att avgöra hur arbetet fungerar, innan det blir fråga om en eventuell tillsvidareanställning. De nuvarande reglerna om tidsbegränsad anställning bör därför inte ändras.

För att en arbetsgivare skall vara villig att tillsvidareanställa någon med förtidspension som vill pröva att arbeta kan ifrågasättas om an-

ställningsskyddet i en sådan situation bör vara alltför starkt. Det bör emellertid inte vara så att den som arbetat en tid och avser att återgå i arbetslivet och inte längre uppbära förtidspension skall ha ett sämre skydd i anställningen än övriga. Det skulle i så fall kunna motverka den försäkrades strävan att få ett arbete. I avvägningen mellan dessa argument överväger skälen för att den försäkrade bör jämföras med övriga förvärvsarbetande på arbetsmarknaden och åtnjuta samma anställningsskydd som dessa. Med hänsyn till de möjligheter till tidsbegränsad anställning som också finns saknas anledning till att för denna grupp ha ett svagare anställningsskydd vid en tillsvidareanställning. Även vid en tillsvidareanställning under tiden för vilande förtidspension bör därför de nuvarande reglerna om anställning gälla.

De regler som trätt i kraft 1 januari 1999 som innebär att den som har hel förtidspension har möjlighet att med bibehållen pension utföra arbete till en åttondel kan även dessa innebära att det blir aktuellt med anställning samtidigt med förtidspension för den som regelbundet skall utföra visst arbete. Utvärdering av effekterna av både regeländringen från januari 1999 och de förslag om vilande förtidspension som här läggs är mycket angelägen. I denna utvärdering bör belysning ske av möjligheterna för försäkrade att få ett arbete och hur reglerna om anställningsskydd i praktiken fungerar tillsammans med den större flexibilitet som reglerna i AFL erbjuder vad gäller arbete i kombination med förtidspension.

10 Studier under tid med förtidspension

Bedömning: Nuvarande regler föreslås fortsätta att gälla för den som uppbär förtidspension och samtidigt studerar. Eventuella förändringar av rätten till ersättning under tiden för studier bör ske i samband med att ställning tas till hur reglerna skall utformas för unga försäkrade med sjukdom och arbetsförmåga som enligt nuvarande regler uppbär förtidspension.

Förtidspensionsutredningens förslag: Utredningen föreslår att en förtidspensionär skall ha rätt att med bibehållen förtidspension bedriva studier under högst ett år eller 365 kalenderdagar. Ingen begränsning skall finnas vad gäller den form av utbildning eller inriktning som studierna avser. Förtidspensionen skall även kunna behållas under högst ett år när studierna är en del i en sammanhängande längre studieperiod. Om studierna varar längre tid än ett år skall förtidspensionen vara vilande fr.o.m. andra studieåret och tills studierna avslutats. Förtidspensionären hänvisas då till ordinarie studiemedelssystem.

Remissinstanserna: *Kammarrätten i Stockholm* anser att samma invändningar kan anföras mot studier under tid med förtidspension som beträffande förvärvsarbete med utnyttjande av arbetsförmåga som vid pensionsbeslut förutsatts inte finnas. Om en förtidspensionär i samband med studier kan uppvisa sådan arbetsförmåga att arbetsförmågan får anses väsentligt ha förbättrats i förhållande till pensionsbeslutet bör detta utgöra ett starkt incitament för försäkringskassan att dra in eller minska förtidspensionen. *Statskontoret* anser att förmågan att bedriva kvalificerade akademiska studier under ett års tid måste kunna jämföras med förmågan att arbeta. Det kan därför vara aktuellt att även i dessa fall ompröva förtidspensionen. *Svenska arbetsgivareföreningen (SAF)* anser dessutom att möjligheter till lång högre utbildning med bibehållna förmåner kan strida mot principen om rättvisa på studiestödsområdet. *Riksförsäkringsverket (RFV)* avstyrker den föreslagna modellen om studier endast upp till 365 dagar med bibehållen pension. *Riksrevisionsverket (RRV)* anser att studier är bra för många förtids-

pensionärer. Förslaget kan dock komma att medföra en betydande ökning av statsutgifterna för studier. Som utredningen också nämner kommer förtidspensionärer att konkurrera om ett begränsat antal utbildningsplatser. Ytterligare en avvägning gäller i vad mån detta förslag bör prioriteras vid jämförelse med en rad andra angelägna behov inom skilda utgiftsområden. RRV:s sammantagna bedömning är att förslaget trots allt inte har tillräcklig prioritet för att nu genomföras. *Centrala studiestödsnämnden (CSN)* tillstyrker utredningens förslag även om CSN anser att det behövs en bättre samordning mellan ohälsöförsäkringen och studiestödet än förslaget. Det krävs samordningsregler som förhindrar att en studerande samtidigt kan uppbära studiestöd och ersättning under studier från ohälsöförsäkringen. *Privattjänstemannakartellen (PTK)* tycker att utredningens förslag är bra. PTK anser dock att ettårsgräns bör kunna förlängas för enskilda individer efter individuell prövning. Sådana skäl kan t.ex. vara förtidspensionärers möjligheter att bli anställningsbara efter något eller några års studier. *Landsorganisationen i Sverige (LO)* anser att det är angeläget att genomföra utvidgade möjligheter till studier men menar att möjligheterna till studier av olika längd med så bra stöd som möjligt främst bör ske under den sjukskrivningstid som i regel föregår förtidspensioneringen. *Försäkringsanställdas förbund, Socialstyrelsen, Handikappombudsmannen, Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Sveriges Akademikers Centralorganisation (SACO), Samhall AB, Sveriges försäkringsförbund, Riksförbundet för social och mental hälsa (RSMH), Pensionärernas Riksorganisation (PRO), För Utvecklingsstörda Barn, Ungdomar och Vuxna (FUB), och Riksförbundet för Trafik- och Polioskadade (RTP)* tillstyrker förslaget.

Skälen för bedömningen: Regeringen har i propositionen *Reformerad förtidspension m.m.* (prop.1997/98:111) uttalat att det enligt dagens regler inte finns några formella hinder för eller begränsningar i rätten att studera med bibehållen förtidspension. En förutsättning för att försäkringskassan skall dra in eller minska förtidspensionen är att det skett en väsentlig förbättring av den försäkrades arbetsförmåga. Om studierna bedrivs på heltid, i den studietakt och med de studieresultat som krävs för att få studiestöd, kan det vara en indikation på att det finns en arbetsförmåga som kan tas tillvara. Försäkringskassan kan då utreda den fortsatta rätten till förtidspension. Om utredningen visar att hälsotillståndet eller möjligheten att utnyttja den återstående arbetsförmågan inte väsentligt har förbättrats får den försäkrade behålla förtidspensionen. RFV har i sitt remissvar påpekat att utredningens förslag till vilandeförklaring av förtidspensionen efter ett års studier kan medföra en försämring för vissa förtidspensionärer jämfört med nuvarande regler.

Regeringen har vidare i ovan nämnda proposition uttalat att den delar utredningens uppfattning att studier bör ses som ett av flera sätt att stimulera till och möjliggöra såväl återvändande till förvärvslivet som ett mer aktivt liv i övrigt. Studier kan i många fall vara det mest effektiva medlet för att förbättra möjligheterna för en förtidspensionär att helt eller delvis försörja sig själv. Förmågan att klara studier måste emellertid, i likhet med förmåga att utföra andra aktiviteter, beaktas vid bedömning av arbetsförmåga. Samma regler vid prövning av rätten till pension bör gälla vid studier som vid andra aktiviteter.

I Förtidspensionsutredningens betänkande Unga i ohälsöförsäkringen, tid för aktivitet och utveckling (SOU 1998:106) lämnas förslag om hur försäkringen skall utformas för den som är i åldern 19 - 29 år. Bl.a. föreslås en ny ersättningsform, habiliteringspenning, som tillsammans med den av utredningen tidigare föreslagna långtidssjukpenningen skall ersätta förtidspension för unga försäkrade med handikapp och sjukdom som ger arbetsoförmåga. I betänkandet behandlas hur försäkringen skall utformas när någon bedriver studier. I den aktuella gruppen av unga försäkrade kommer studier att vara en viktig del av den försäkrades habilitering eller rehabilitering. Förslagen i betänkandet är för närvarande under beredning i regeringskansliet. När det gäller studier måste det anses angeläget att det inom försäkringen finns en enhetlig syn på dessa i förhållande till försäkringen, dvs. i vilken utsträckning tiden för studier skall finansieras inom socialförsäkringen och hur kopplingen skall vara till studiefinansieringssystemet.

Med hänsyn till ovanstående finns anledning att se över frågan i sin helhet för att få en enhetlig linje inom försäkringen som gäller såväl ungdomar som får sin första utbildning som de försäkrade som senare i livet blivit arbetsoförmögna och behöver ny utbildning och omskolning. Frågan om studier som ett led i stimulansen till ett mer aktivt liv för den som har förtidspension bör därför anstå tills dess frågan om ersättningssystemet vid långvarig och varaktig arbetsoförmåga på grund av sjukdom för de unga blir löst. Genom att redan nu föreslå förändringar som ev. skulle komma att bli gällande under endast en kortare period skulle onödiga övergångsvisa problem kunna uppstå eftersom studier ofta pågår under flera års tid. Inte heller kan det uppfattas som att de nuvarande reglerna utgör ett påtagligt hinder för den som uppbär förtidspension och vill påbörja studier. Såsom RFV påpekat innebär utredningens förslag en skärpning av de nuvarande reglerna vid studier för den som uppbär förtidspension. Det finns därför ingen större olägenhet med att låta nuvarande regler gälla tills vidare.

11 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Förslag: Reglerna om rätt till vilande förtidspension skall träda i kraft den 1 januari 2000.

Skälen för förslaget: Det är angeläget att nya regler som skall göra det möjligt för den som har förtidspension att börja arbeta utan att riskera att pensionen sätts ned eller dras in kan träda i kraft som snart som möjligt. Det föreslås därför att reglerna skall träda i kraft 1 januari 2000.

De bestämmelser i kungörelse (1962:394) med vissa bestämmelser rörande ansökan om pension enligt lagen om allmän försäkring, m.m., som reglerar s.k. förenklat ansökningsförfarande under fem år för den som börjat förvärvsarbeta och fått sin förtidspension nedsatt eller indragen bör fortsätta att gälla till och med år 2004, dvs. under ytterligare fem år efter det att de nu föreslagna reglerna trätt i kraft. Den som, när de nya reglerna om vilande förtidspension träder i kraft, inte uppbär förtidspension men tidigare har gjort det, och räknat med att på ett enklare sätt kunna få sin pension åter, bör ha den möjligheten under fem år från och med den månad då pensionen drogs in eller minskades enligt vad nuvarande regler medger.

12 Ekonomiska konsekvenser

Förslaget om vilande förtidspension läggs i syfte att stimulera dem som uppbär förtidspension att pröva att förvärvsarbeta. Idag finns ca 417 000 personer (ca 232 000 kvinnor och ca 185 000 män) som uppbär förtidspension, varav ca 44 000 uppbär sjukbidrag. Att förtidspensionärer prövar att förvärvsarbeta bör resultera i att ett antal av dessa finner en lämplig plats i arbetslivet och att de efter tiden med vilande pension inte längre är i behov av att uppbära förtidspension i samma utsträckning som tidigare. Det innebär på sikt en besparing av utgifterna för förtidspension. Även under den tid som den försäkrade prövar att arbeta och uppbär lön medan pensionen är vilande innebär minskade pensionsutbetalningar.

Förutsättningen för att den som har förtidspension skall kunna utnyttja denna nya möjlighet med vilande förtidspension är dock att det finns förvärvsarbete att få. De som uppbär förtidspension har ofta varit borta från arbetsmarknaden under en lång rad av år, i vart fall de som uppbär hel förmån. En stor del av förtidspensionärerna finns i åldrarna över 50 år. För den som bor i en region med mer expansiv och varierad arbetsmarknad kan möjligheterna att få arbete vara goda. Likaså kan reglerna underlätta för den som har en partiell pension och ett arbete, att på sin arbetsplats pröva att utöka sin arbetstid. Med tanke på situationen på dagens arbetsmarknad finns dock anledning att vara försiktig i beräkningarna av hur många som kommer att begära att få sin pension vilandeförklarad. Man måste också räkna med att det tar viss tid innan reglerna blir allmänt kända av dem som uppbär pension och innan de därmed fått fullt genomslag. Eftersom förslaget är nytt finns det få uppgifter att grunda beräkningarna på. Beräkningarna nedan bygger därför på antagandet att en (1) procent av dem som uppbär förtidspension kommer att under viss tid ha pensionen vilande. Det kan förefalla vara ett blygsamt antagande men det innebär ändå att drygt 3 700 personer per år som uppbär förtidspension finner en plats i arbetslivet och kan pröva att förvärvsarbeta. Antagande har sedan gjorts att fem procent av dessa förtidspensionärer fortsätter att arbeta även under det andra och tredje året.

Enligt förslaget kan förtidspension förekomma samtidigt med förvärvsarbete i inledningen av prövoperioden. Denna tid ligger utanför beräkningarna eftersom den inte innebär minskade förtidspensionsutgifter. För beräkningen av utgifterna har den genomsnittliga summan för en hel förtidspension 1996 varit utgångspunkten. Denna summa är 103 000 kronor per år. Vidare bygger beräkningarna på att det är 75 procent av alla som har förtidspension som uppbär hel förmån och således 25 procent som har partiell pension. Vid ett antagande om att en procent av dem som uppbär hel förtidspension arbetar halvtid under sex månader blir det 2 800 personer som utnyttjar möjligheten. Om en procent av dem som uppbär partiell förtidspension arbetar en fjärdedels tid under sex månader blir det 930 personer som utnyttjar möjligheten. Minskningen av utgifterna för förtidspension skulle med dessa antagande bli ca 85 miljoner kr per år.

Vidare kan antas att fem procent av de som prövar att arbeta första året arbetar 12 månader under de två åren därpå i samma omfattning som första året. Det innebär knappt 200 personer som fortsätter arbetet. År två och tre tillkommer också nya försäkrade som börjar arbeta. Utgiftsminskningen för de som fortsätter att arbeta beräknas till drygt 8 miljoner kronor för varje år.

Genom ovanstående antaganden skulle drygt 4 000 förtidspensionärer vara i arbetslivet under tredje året. Det skulle medföra att utgiftsminskningen, efter att reglerna varit i kraft i tre år, kan uppskattas till ca 100 miljoner per år.

Administrativa kostnader

Försäkringskassornas administration av systemet med vilande förtidspension beräknas öka genom att kassorna skall informera, fatta beslut, administrera utbetalning av pensionen, räkna om ev. tilläggsförmåner och ev. arbetsskadelivräntor, följa upp och i vissa situationer pröva rätten till pensionen m.m. Domstolarna kan få visst antal ärenden där den försäkrade överklagat beslut om vilande förtidspension.

Enligt antaganden ovan skulle det bli drygt 4 000 förtidspensionärer som varje år är aktuella att få sin förtidspension förklarad vilande. Enligt RFV:s årsredovisning för budgetåret 1998 är administrationskostnaden för ett förtidspensions-/sjukbidragsärende 4 803 kronor per beslut. Det skulle för 4 000 ärenden innebära en kostnad av drygt 19 miljoner kronor. Det kan antas att ett ärende om vilande förtidspension inte är så omfattande vad gäller utredning och övrig handläggning som ett beslut vid nybeviljande av förtidspension/sjukbidrag. Ett ärendet om vilande förtidspension kan emellertid komma att vara föremål för handläggning

hos försäkringskassan vid flera olika tillfällen under ett år. Ett antagande är att varje ärende om vilande förtidspension tar ungefär halva tiden av ett ärende som avser nybeviljande. Det skulle innebära en kostnad om ca 9,5 miljoner kr. Om man istället antar att ett ärende tar 12 timmar per år att handlägga motsvarar det arbete för 27 årsarbetare. Om lön och avgifter för en handläggare på försäkringskassan beräknas till knappt 300 000 kronor per år skulle administrationkostnaden, med detta antagande, bli ca 8 miljoner kronor per år för de allmänna försäkringskassorna.

Administrationskostnaden för försäkringskassorna kan sammanfattningsvis uppskattas till ca 8 - 10 miljoner kronor per år när reformen efter tre år fått den omfattning som antagits ovan.

13 Författningskommentar

13.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

3 kap.

5 §

I paragrafens första stycke regleras bl.a. i vilka situationer en försäkrads tillhörighet till sjukpenningförsäkringen skall omprövas. En sådan omprövning skall bl.a. göras när förtidspension beviljas den försäkrade eller när redan utgående sådan pension ändras med hänsyn till ändringen i den försäkrades arbetsförmåga. Bakgrunden till bestämmelsen är att den försäkrade inte skall kunna uppbära både sjukpenning och förtidspension för samma nedsatta arbetsförmåga. Bestämmelsen om omprövning gäller dock endast den situationen att förtidspension beviljas eller utgående sådan pension ändras med hänsyn till ändring i den försäkrades arbetsförmåga. För den föreslagna vilande förtidspensionen kommer dock att gälla att rätten till förmånen kvarstår under vilandetiden även om någon utbetalning inte sker. Enligt vad som anges i 16 kap. 18 § skall ett beslut om vilandeförklaring kunna upphävas antingen på begäran av den enskilde eller i vissa fall på försäkringskassans initiativ. I ett sådant fall kommer förtidspensionen ånyo att betalas ut om det inte blir aktuellt att minska eller dra in rätten till sådan pension enligt 16 kap. 7 §. Eftersom rätten till förtidspensionen kvarstår under vilandetiden är ett beslut att åter betala ut pensionen inte något beslut om att bevilja den försäkrade förtidspension eller att ändra utgående pension. Motsvarande gäller när beslutet om vilandeförklaring av annan anledning upphör. Omprövningsbestämmelsen i föreliggande paragraf kommer därför inte att vara tillämplig i dessa situationer. För att motsvarande skall gälla, dvs. att sjukpenningförsäkringen skall omprövas när förtidspension åter betalas ut, kompletteras paragrafen med en sådan bestämmelse.

16 kap.**7 §**

I paragrafens första stycke finns en bestämmelse om att förtidspension skall dras in eller minskas när den försäkrades arbetsförmåga väsentligt har förbättrats. I bestämmelsen införs nu en hjälpregel för vad som skall gälla när en person med förtidspension har arbetat regelbundet och under en längre tid med utnyttjande av en arbetsförmåga som inte antogs finnas vid tidpunkten för beslutet om förtidspension. I sådant fall är utgångspunkten att arbetsförmågan väsentligt har förbättrats. Som närmare utvecklats i kapitel 5 åligger det dock försäkringskassan att även här utreda den enskildes arbetsförmåga och detta utifrån vad som avses med arbetsförmåga och nedsatt sådan enligt 7 kap. 1–3 §§. Om det vid en sådan utredning visar sig att den enskildes arbetsförmåga inte väsentligt förbättras jämfört med vad som gällde vid beslutet om förtidspension, skall pensionen inte minskas eller dras in.

För förtidspensionärer införs nu en möjlighet att pröva att arbeta utan att rätten till förtidspensionen påverkas. För att förtidspensionären genom sådana arbetsförsök inte skall riskera att pensionen då eller senare minskas eller dras in till följd av att han eller hon kan anses ha uppvisat arbetsförmåga under dessa arbetsförsök görs i andra stycket ett undantag från bestämmelsen i första stycket om minskning och indragning. Detta skydd från ingrepp gäller dock endast i fråga om pension som den försäkrade till följd av beslut enligt 15 § har haft rätt att uppbära parallellt med att förvärvsarbete har utförts samt förtidspension som har vilandeförklarats enligt 16 §. Skyddet gäller också endast den del av förtidspensionen som har omfattats av ett beslut enligt 15 eller 16 §. En försäkrad som har fått förtidspensionen vilandeförklarad till hälften men arbetar heltid kan således riskera att halva pensionen minskas eller dras in. För pension som vilandeförklarats enligt 17 § gäller däremot inte något skydd mot indragning eller minskning på grund av en under denna tid uppvisad arbetsförmåga. En eventuell indragning eller minskning skall dock inte ske så länge den försäkrade arbetar utan först vid utgången av det tredje året eller eventuellt vid en tidigare tidpunkt när den försäkrade avbryter arbetsförsöket och begär att få pensionen åter.

7 b §

I paragrafen som är ny införs ett uttryckligt förbud mot att uppbära förtidspension för sådan tid och i sådan omfattning som förvärvsarbete utförs. Genom hänvisningen till att det endast gäller utnyttjande av arbetsförmåga som inte antogs finnas vid beslutet om förtidspension berörs inte arbetsförmåga som kunde utnyttjas när beslutet om förtids-

pension fattades. För den som beviljats hel förtidspension innebär det att det med nuvarande regler finns ett utrymme för den försäkrade att utnyttja upp till en åttondels arbetsförmåga. Genom bestämmelsen regleras i vilka fall förtidspension uppbärs obehörigen eller med för högt belopp. Sammantaget med förslaget till ändring i 8 § innebär det att förtidspension som utbetalats under tid och i den omfattning som förvärvsarbete har utförts kan återkrävas enligt 20 kap. 4 §.

8 §

I paragrafen införs en skyldighet för den som uppbär förtidspension att anmäla till försäkringskassan om han eller hon börjar förvärvsarbete eller utökar sin arbetsinsats. Den som inte fullgör denna anmälnings-skyldighet kan riskera dels att förtidspensionen återkrävs för den tid som förvärvsarbete har utförts, dels att rätten till förtidspension minskas eller dras in. Härigenom undviks att den som väljer att stå utanför systemet med vilande förtidspension kan komma att få behålla sin pension medan den som öppet går in i detta system får sin pension minskad eller indragen.

14 §

Paragrafen innehåller grundläggande bestämmelser om vad som är arbetsförsök enligt de föreslagna reglerna och när arbetsförsök med bibehållande av rätten till förtidspension skall få ske. Ett beslut om förtidspension innebär att den försäkrades arbetsförmåga bedöms varaktigt nedsatt i minst den omfattning som beslutet om förtidspension avser. Arbetsförsök enligt de här föreslagna reglerna innebär att den försäkrade utnyttjar en arbetsförmåga som inte ansågs föreligga vid beslutet om förtidspension. För att ett arbetsförsök enligt de föreslagna reglerna skall få ske skall den försäkrade omedelbart före arbetsförsöket ha uppburit förtidspension under minst tolv kalendermånader. Detta innebär även att när den försäkrade har gjort ett uppehåll i arbetsförsöket och åter uppburit förtidspension under minst tolv kalendermånader och därefter på nytt vill pröva att arbeta så kommer en ny period med arbetsförsök att inledas.

Beslut om rätt att arbeta parallellt med förtidspension och om vilande förtidspension förutsätter ansökan av den försäkrade. Försäkringskassan kan således inte på eget initiativ fatta ett sådant beslut.

I *andra stycket* föreskrivs vad som avses med att förtidspensionen vilandeförklaras. För den tid och i den omfattning förtidspensionen har vilandeförklarats skall någon utbetalning inte ske, varken då eller senare. Däremot påverkar beslutet om vilandeförklaring inte rätten till förtidspension. Vid vilandeförklaring enligt 17 § skall dock rätten till förtidspension prövas enligt bestämmelserna i 7 § vid utgången av den

period som angivits i beslutet eller när den försäkrade begär att få pensionen åter.

I *tredje stycket* anges att vilandeförklaring får avse del av förtidspensionen på motsvarande sätt som gäller för beviljande av pension.

Vid bestämmande av med vilken del pensionen skall vilandeförklaras skall utgångspunkten vara den omfattning den försäkrade avser att arbeta. Eftersom försäkringskassan inte på eget initiativ, mot den försäkrades vilja, kan fatta beslut om vilandeförklaring gäller detta också med vilken andel vilandeförklaring skall ske.

15 §

I paragrafen anges den tid som försäkringskassan kan besluta att den försäkrade skall få förvärvsarbeta utan att det påverkar utbetalningen av förtidspensionen. Ett sådant beslut får avse en tid om högst tre månader under en tolv månadersperiod. Liksom beträffande de i 16 och 17 §§ angivna tidsperioderna har tiden här angivits som en längsta tid. Som närmare utvecklats i avsnitt 4.1 är avsikten med denna skrivning att försäkringskassan skall göra en skälighetsbedömning i det enskilda fallet med beaktande av eventuella tidigare perioder av arbetsprövning eller den enskildes situation i övrigt. Försäkringskassan ges därför möjlighet att besluta om en kortare tid än tre månader eller att inte bevilja den försäkrade någon tid med förtidspension parallellt med att denne förvärvsarbetar.

Begränsningen till högst tre månader under en tolv månadersperiod innebär att försäkringskassan, efter det att tolv månader har förflutit från det att den första arbetsprövningsperioden inleddes, senare kan medge den försäkrade en ny arbetsprövningsperiod med rätt att behålla utbetalningen av förtidspension.

Detta förutsätter dock, enligt vad som föreskrivs i 14 § första stycket, att den försäkrade först har uppburit förtidspension under minst tolv månader dessförinnan. I annat fall kan efter det första året endast vilandeförklaring enligt 17 § komma i fråga.

16 §

I denna paragraf och 17 § regleras den tid som försäkringskassan kan besluta att förtidspensionen skall vara vilande när den försäkrade förvärvsarbetar. Vilandeförklaring enligt föreliggande paragraf innebär också, till skillnad från vilandeförklaring enligt 17 §, att den arbetsförmåga som den försäkrade under tiden med vilande förtidspension kan komma att uppvisa inte får ligga till grund för beslut om indragning eller minskning av den del av pensionen som har vilandeförklarats. Den tid som försäkringskassan enligt denna paragraf får vilandeförklara förtidspensionen är begränsad till tolv månader under en tolv-

månadersperiod. Om beslut enligt 15 § har fattats, räknas tiden från början av den tid som avses med det beslutet.

17 §

Försäkringskassan får även efter den tid som omfattas av beslut enligt 15 och 16 §§ besluta att förtidspensionen skall vara vilande. Om den försäkrade under de första tolv månaderna endast har hunnit arbeta med stöd av ett beslut enligt 15 § skall ändå reglerna om vilande förtidspension enligt föreliggande paragraf gälla för tid därefter. Ett beslut om vilande förtidspension enligt denna paragraf får gälla för högst 24 månader. Även om rätten till förtidspension i och för sig kvarstår under denna tid av vilandeförklaring gäller dock inte samma skydd mot omprövning av rätten till förtidspension som för tid som avses i 15 och 16 §§. Något hinder för att dra in eller minska förtidspension som har vilandeförklarats enligt 17 § finns således inte. Det innebär att arbetsförmåga som den försäkrade uppvisar under denna tid kan ligga till grund för en senare indragning eller minskning av förtidspensionen. Indragning eller minskning skall emellertid inte ske under tid som ett beslut om vilandeförklaring gäller.

18 §

Ett beslut om vilandeförklaring skall av skäl som närmare utvecklats i avsnitt 4.3, 7.1 och 7.2 kunna upphävas av försäkringskassa på begäran av den försäkrade och i vissa fall även utan en sådan begäran. Under den tid som omfattas av beslut enligt 16 § skall ett sådant upphävande av vilandeförklaringen innebära att förtidspensionen åter betalas ut utan särskild prövning. För tid som omfattas av beslut om vilandeförklaring enligt 17 § kan däremot en prövning ske av om den försäkrades arbetsförmåga väsentligt har förbättrats för att avgöra om pensionen åter skall betalas ut eller helt eller delvis skall dras in. Ett beslut om upphävande av vilandeförklaringen utan att den försäkrade har begärt det skall dock endast fattas om det är för att åter betala ut pensionen.

19 §

En viss utfyllande detaljreglering torde krävas gällande såväl den praktiska hanteringen av de föreslagna bestämmelserna som exempelvis vad som skall styra den tid som försäkringskassan skall medge den försäkrade att förvärvsarbeta parallellt med förtidspension. En sådan reglering skall inte göras i lag.

18 kap.**17 §**

Enligt nuvarande bestämmelser i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring avgörs ärenden angående arbetsskadelivränta alltid av socialförsäkringsnämnd. I de fall livräntan är samordnad med förtidspension enligt 6 kap. 1 § lagen om arbetsskadeförsäkring skall en vilandeförklaring av förtidspensionen även gälla livräntan enligt vad som närmare kommenteras i kapitel 6. Samma former för beslutet skall här gälla för vilandeförklaringen av förtidspension och livräntan samt för beslutet om den livränta som skall utges under den tid som vilandeförklaringen gäller. Socialförsäkringsnämnden skall därför alltid fatta beslut angående vilandeförklaring av förtidspension när sådan pension samordnats med arbetsskadelivränta enligt 6 kap. 1 § lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring. Detta gäller såväl beslut om vilandeförklaring som beslut om upphävande av sådant beslut.

13.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring

4 kap.**12 §**

Som närmare utvecklats i kapitel 6 skall sådan livränta som har samordnats med förtidspension också vilandeförklaras när förtidspensionen vilandeförklaras. Detta sker genom att i det föreliggande paragraf anges att beslutet om vilandeförklaring av förtidspensionen även omfattar livräntan. Ett särskilt beslut om livränta skall därefter fattas för den tid som avses med vilandeförklaringen av den samordnade livräntan. Vid bestämmande av den livränta som då skall utges skall beaktas de förhållanden, dvs. den inkomst, som den försäkrade har under denna tid.

13.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1994:308) om bostadstillägg till pensionärer

1 §

Bostadstillägg enligt denna lag lämnas till personer som uppbär någon av de i paragrafen angivna pensionsförmånerna. För att den som har fått sin förtidspension helt vilandeförklarad och därmed inte uppbär

någon pensionsförmån skall kunna erhålla bostadstillägg införs i paragrafen ett tillägg av denna innebörd. Rätten till bostadstillägg gäller dock endast under det första året med vilandeförklarad förtidspension, dvs. när förtidspensionen vilandeförklarats enligt 16 kap. 16 § lagen om allmän försäkring.

I *tredje stycket* anges att en pensionär som uppbär bostadstillägg också kan vara berättigad till särskilt bostadstillägg enligt 7 §. Av skäl som närmare utvecklats i kapitel 8 skall emellertid den som har fått hela sin förtidspension vilandeförklarad inte kunna få särskilt bostadstillägg. Ett sådant undantag införs därför i paragrafens tredje stycke.

5 §

Bostadstillägget storlek är beroende av den försäkrades inkomster. Vid beräkningen skall dock bortses från vissa inkomster. För förtidspensionärer gäller därvid att folkpension, pensionstillskott och tilläggspension som föranlett minskning av pensionstillskottet utgör sådana fribelopp. Av paragrafens femte stycke följer vidare att även för den som endast uppbär partiell förtidspension skall vid inkomstberäkningen borträknas ett belopp som totalt motsvarar hel förtidspension. De nuvarande reglerna innebär därför att för den som endast har viss del av sin förtidspension vilande så kommer, vid beräkningen av bostadstillägget, ett belopp motsvarande hel förtidspension att borträknas som inkomst. Någon särskild reglering krävs därför inte för denna kategori. För dem som har hela sin förtidspension vilandeförklarad måste emellertid särskilda beräkningsregler skapas. I paragrafen införs därför, för dem som har fått hela sin förtidspension vilandeförklarad enligt 16 kap. 16 § lagen om allmän försäkring, ett fribelopp motsvarande hel folkpension i form av förtidspension och helt pensionstillskott till förtidspension beräknat för den försäkrade.